

PRÁVO A SÚDNA PRAX V KAŽDODENNOM ŽIVOTE UHORSKEJ ŠĽACHTY ZA VLÁDY ANJOUOVCOV (NA PRÍKLADE RODU BUBEKOVCOV Z PLEŠIVCA)¹

MONIKA TIHÁNYIOVÁ

TIHÁNYIOVÁ, Monika. Law and Judicial Practice in the Everyday Life of the Nobility of the Kingdom of Hungary under the Anjou Dynasty (Following the Example of the Bubek Family from Plešivec). *Historický časopis*, 2025, 73, 4, pp. 667-695, Bratislava.

The study focuses on the course of judicial practice under the Anjou dynasty in the Kingdom of Hungary. The author specializes in the role of the judiciary in the life of the medieval nobility of the Kingdom of Hungary. The intensity of medieval law and judicial practice's impact on the lives of the nobility is examined using the example of the noble family Bubek from Plešivec, which was involved in numerous legal disputes in the 14th century. Preserved sources on the disputes of the Bubek family and their resolution in court provided the author with the opportunity to create at least a partial picture of how property disputes among the nobility of the Kingdom of Hungary were resolved in the 14th century. The author drew attention to the involvement of members of the family in several disputes and courts at various levels. The picture of judicial practice in the 14th century is completed by a brief description of the judicial practice of one of the members of the family, the judge royal Stephen Bubek. By describing the disputes that the Bubeks litigated, provoked, or were drawn into, the author captures evidence of medieval law in practice, presenting various procedural steps that, according to contemporary customs, preceded the resolution of a dispute in court, as well as various forms of the course of the court hearings themselves. Through an analysis of selected procedural actions, the author also examines the Bubeks' relationship with the judiciary and their possible attempts to abuse their power.

Keywords: Judicial practice. Regional judge. Medieval judiciary. Property disputes. Nobility of the medieval Kingdom of Hungary. Bubek family. Gemer county.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2025.73.4.2>

Genealógia vybraného stredovekého šľachtického rodu sa vytvára na základe výskumu všetkých zachovaných prameňov týkajúcich sa rodu a jeho príslušníkov.

1 Štúdia bola vypracovaná v rámci projektu VEGA 1/0624/23 *Šľachta na Slovensku a jej identita. Zástoj aristokracie v živote slovenského etnika v stredoveku a novoveku*.

Výsledkom tohto výskumu je nielen chronologický výpočet členov rodu, ale aj obrazy z ich života, ich rodinný a verejný život, majetkové zázemie, religiozita, vzdelanosť a každodenný život. Veľká časť zachovaných písomných prameňov, z ktorých sa všetky tieto informácie dozvedáme, sa primárne venuje právnym záležitostiam, podávaniu sťažností, ich vyšetrovaniu a riešeniu pred vybraným sudcom. V popredí informácií, ktoré z týchto prameňov zvyčajne čerpáme, sú mená zainteresovaných členov rodu, predmet spornej záležitosti a následne najmä výsledok sporu. Uvedené pramene však poskytujú oveľa viac.

Z hľadiska genealógie si môžeme všimnúť napr. mobilitu členov rodu, a to cez osobnú účasť pri podávaní sťažností pred sudcom alebo hodnoverným miestom, cez prítomnosť priamo na súde či pri realizovaní rozsudku súdu priamo v teréne (pri vyšetrovaní, obchôdzke, vovedení). Prínosom sú tiež mená právnych zástupcov jednotlivých šľachticov, ktorí pochádzali z radov ich familiarity. Sledujúc súčasne aj vybraných zástupcov kráľa a palatína, vyslaných k prešetreniu sťažnosti, spoznávame mnohých príslušníkov nižšej šľachty a ich pôsobenie vo verejnom živote, čím obohacujeme poznanie lokálnej prosopografie. Na pozadí jednotlivých právnych konaní sledujeme tiež intenzitu a možnosti stredovekého cestovania, a to najmä vtedy, keď sa zameriame napr. na dátum vydania mandátu pre vybrané hodnoverné miesto, dátum začatia a ukončenia vyšetrovania zástupcom kráľa a kapituly, dátum príchodu do hodnoverného miesta a následne na dátum spísania správy o vyšetrovaní.

Z hľadiska predmetu tejto štúdie sú napokon dané pramene dôležitou súčasťou pramennej bázy k dejinám stredovekého práva a najmä súdnej praxe v Uhorskom kráľovstve (ide o tzv. pramene poznania práva).² Nachádzame v nich totiž viaceré zmienky odkazujúce na skutočnosti ukotvené vo zvykovom či obyčajovom práve alebo v stredovekých zákonoch. Ich dôslednou analýzou prenikáme do dejín stredovekého uhorského súdnictva, ktorého pevnou súčasťou bola aj vtedajšia šľachta.³ Zameraním sa na túto problematiku sa dostávajú do popredia informácie, ako napríklad na ktorý úrad podávali šľachtici najčastejšie svoje sťažnosti a protesty, pred ktorým sudcom boli riešené ich spory, na čo sa vo svojich právach odvolávali, k čomu sa zaväzovali, či boli žalobcami, alebo žalovanými, či riešili pred sudcom len majetkové záležitosti alebo aj trestné či iné,

2 Z pohľadu dejín práva a súdnej praxe nazeráme na dané pramene ako na pramene procesného práva (prokuračné listiny, citačné a evokačné listiny, protestačné a prohibičné listiny, vyšetrovacie listiny, prísažné listiny, zmierovacie dohody, pokonávky – sľuby, rozsudky a exekúcie súdnych rozhodnutí) a na pramene trestného práva (listiny týkajúce sa trestného súdnictva).

3 Pre obdobie stredoveku platí, že inak bol súdený pán a inak jeho sluha a poddaní. Stredoveká súdna prax sa realizovala podľa rôznych partikulárnych práv, jednotlivých stavov, sociálnych skupín a vrstiev. Viac k šľachtickému právu: SEGEŠ. Velezrada v uhorskom stredovekom práve. In TAUCHEN, ed. *Protistátní trestné činy včera a dnes*. Brno 2021, s. 34-43. <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.P210-9976-2021-3>.

či boli pokutovaní (za čo a ako) a vôbec, ktoré všetky procesné úkony k jednému sporu sa písomne zachovali. Súčasťou výskumu stredovekej súdnej praxe je aj inštitúcia hodnoverných miest. Je zaujímavé sledovať, do priestorov ktorého hodnoverného miesta chodievali šľachtici najčastejšie podávať svoje sťažnosti, prípadne ich v priestoroch kapituly riešiť s prizvanými civilnými sudcami či koľko hodnoverných miest počas dlhšie trvajúceho sporu bolo zapojených do jeho vyšetrovania.⁴

Predmetom predkladanej štúdie je poskytnúť odpoveď aspoň na časť z hore uvedených podnetov, s cieľom upozorniť na intenzitu a podobu súdnych sporov v každodennom živote uhorskej šľachty 14. storočia na príklade rodu Bubekovcov z Plešivca.⁵ Aj tento rod (pôvodne pochádzajúci od Detrika z rodu Ákošovov), tak ako mnohé ďalšie z daného obdobia, sa dostal medzi šľachtickú elitu vďaka vojenským zásluhám ešte v 13. storočí (počas vpádu Mongolov). Starostlivo si budoval majetkovú doménu (v severných častiach Gemerskej župy, s centrami v Plešivci, Štítniku a Kameňanoch), pokračoval v jej rozširovaní (získaním majetkov najmä v susedných župách a predovšetkým súdnou cestou) aj vďaka pôsobeniu na kráľovskom dvore, čo mu umožnila lojalita voči kráľovi Karolovi Róbertovi (1301 – 1342) už od začiatku jeho pôsobenia v kráľovstve. Za vlády jeho syna Ľudovíta I. (1342 – 1382) sa okrem podielu na verejnej správe (župani, kasteláni kráľovských hradov, krajinský sudca, taverník kráľovnej) a vojenských výpravách zúčastňovali príslušníci rodu aj diplomatických misií, nielen na domácej pôde, ale aj v zahraničí.⁶ Zbierali tak skúsenosti a nové poznatky, ktoré často aplikovali aj do života na svojich majetkoch.

- 4 V rámci tejto čiastkovej problematiky je možné analyzovať, koho hodnoverné miesto posielalo popri poverencovi kráľa ako svojho zástupcu, čiže svedka do terénu. Hoci pri daných vyslancoch kapituly nebýva uvedený ich pôvod, prínosné sú informácie o ich postavení v rámci kapituly. O činnosti zástupcov kapituly ako spoločníkov zástupcu kráľa: LÁSZLOVÁ. Hodnoverné miesta na Slovensku. In *Ars notaria*, 1999, č. 4, s. 10-11; LABANC. ... Qui demum ad nos reversi nobis concorditer retulerunt. Niekoľko poznámok o spôsobe získavania informácií v právnych konaniach v 13. a 14. storočí. In HLAVAČKOVÁ, ed. *Od symbolu k slovu. Podoby stredovekej komunikácie*. Bratislava 2016, s. 143-160.
- 5 Zameriame sa na obdobie života synov Dominika Bubeka (†krátko pred r. 1333), najmä Juraja a Štefana, ale stručne sa dotkneme aj Dominika a Mikuláša. Všetci štyria sa v prameňoch postupne objavujú od začiatku 30. rokov 14. storočia. Na analýzu nastolenej problematiky sú vhodní aj z toho dôvodu, že ich osudy máme možnosť sledovať viac ako polstoročie. Okrem toho, obdobie ich účinkovania v dejinách spadá práve do obdobia, keď sa písomné záznamy akýchkoľvek úkonov prebiehajúcich počas riešenia konfliktu stali súčasťou súdnej praxe v Uhorskom kráľovstve. ENGEL. Le règlement des conflits dans la Hongrie médiévale. In *Le règlement des conflits au moyen âge*. Paris 2001, s. 307. Potvrdzujú to aj súdne spory, ktorých sa Bubekovci v tomto období stali súčasťou (zachovalo sa k nim prinajmenšom sto listín vydaných k rôznym procesným úkonom).
- 6 Viac k tomu: TIHÁNYIOVÁ. *Bubekovci z Plešivca. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*. Rožňava 2017, s. 20-25; TIHÁNYIOVÁ. *Páni zo Štítnika. Putovanie kultúrnymi*

Z počtu a intenzity súdnych sporov, ktorých sa príslušníci rodu počas jeho existencie zúčastnili, a najmä z predmetu týchto sporov, sa javí, že zabezpečovanie si svojich práv (predovšetkým majetkových) súdnou cestou so všetkým, čo s tým súvisí, bolo jednou z najvýraznejších stratégií rodu. Počnúc rokom 1332⁷ sa príslušníci rodu každoročne stretávali s uplatňovaním práva a so súdnou praxou, či už vo vlastnom záujme, alebo z dôvodu hodnosti, ktorú zastávali. Dôsledné sledovanie priebehu jednotlivých záležitostí, ktoré riešili pred hodnoverným miestom, pred vybraným sudcom, alebo priamo v teréne počas vyšetrovania, nepriamo odкрýva aj činnosti, ktoré s takýmito aktivitami súviseli a ktoré im predchádzali. Neustále napríklad museli sledovať donácie a rozsudky majetkových sporov ich susedov alebo snahy ich susedov nejakým spôsobom meniť svoje vlastnícke práva, na čo bol potrebný aj ich súhlas ako susedov. Museli tiež sledovať súdom nariadené termíny obchôdzok majetkov v ich susedstve a následne sa ich zúčastňovať. V prípade, že chceli zmeniť vlastnícke pomery ich majetku, museli získať súhlas ostatných členov rodu. V prípade ohrozenia svojich majetkových práv riešili voľbu hodnoverného miesta, sudcu na kráľovskom dvore či ustanovenie právneho zástupcu. Taktiež sledovali dodržiavanie termínov predvolania pred sudcu, oboznamovali sa s dokumentmi v rodinnom archíve, ktoré by mohli poslúžiť ako doklady ich práv a pod.⁸

Počas sledovaného obdobia zaznamenávame v dejinách rodu minimálne jedenásť majetkových sporov, z ktorých viaceré prebiehali niekoľko rokov. Zaujímavosťou je, že všetky tieto spory sa týkali výlučne majetkovej domény, ktorú si Bubekovci budovali v severných častiach Gemerskej župy.⁹ Tým najznámejším je spor o vlastníctvo hradov Krásna Hôrka a Brzotín, ktorý začal azda krátko pred rokom 1311 a trval až do roku 1353.¹⁰ V tomto spore s Mariášiovcami z Marku-

a hospodárskymi dejinami horného Gemera. Rožňava 2019, s. 155-156.

- 7 Aj v predchádzajúcom období ich zaznamenávame pred sudcami a na súdnych pojednávaníach, ale nie až tak často. Do popredia sa dostala účasť na spore o hrady Brzotín a Krásna Hôrka.
- 8 K potrebe zistiť stanovisko pred plánovaným predajom nehnuteľného majetku od ostatných spoluvlastníkov i od susedov pozri: HÁNDEL. A tehervállalás középkori jogrendünkben. In *Századok*, 1944, 78 roč., č. 7-9, s. 376-378.
- 9 Táto oblasť a spory s ňou súvisiace stoja v popredí aj v nasledujúcom období, keď už Bubekovci vlastnili aj viacero majetkov mimo Gemera, dokonca až v Sedmohradsku. Aj v súvislosti s týmito mimogemerskými majetkami sa vyskytli spory, ktorých boli Bubekovci súčasťou, no nie až v takej miere, ako tomu bolo v súvislosti s dedičnými majetkami získanými a budovanými ich predkami.
- 10 Vzhľadom na to, že detailný opis priebehu celého tohto sporu dostal priestor v samostatnej štúdii (práve so zameraním na súdnu prax), zmienime sa o ňom na nasledujúcich riadkoch len v prípade, keď nám poslúži ako príklad ďalších možných podob súdnej praxe v 14. storočí. TIHÁNYIOVÁ. *Traces of Medieval Law in the History of the Castles of the Kingdom of Hungary (on the Example of Krásna Hôrka Castle in the First Half of the 14th Century)*.

šoviec vystupovali Bubekovci spolu so svojimi blízkymi príbuznými, pánmi zo Štítnika. Po získaní hradu Krásna Hôrka nasledoval spor s pánmi zo Štítnika o jeho výlučné vlastníctvo (od roku 1354, odznel v 60. rokoch 14. storočia). Súčasne sa Bubekovci spolu s príbuznými zo Štítnika zúčastňovali vyšetrovania a súdnych procesov v súvislosti s dedinami Šomkút (dnes zaniknutá dedina v chotári Gemerského Sadu) a Rozložná (od roku 1332, s ukončením v 50. rokoch 14. storočia), pôvodne patriacich k ich starobylým majetkom. Tento spor si všimneme osobitne, nakoľko je zaujímavý aj tým, že ilustruje častý jav v živote uhorskej šľachty, keď riešenie jedného sporu vyústilo do vzniku ďalších. V tomto prípade vznikli spory týkajúce sa Nižnej Panice (dnes Gemerská Panica) a dediny Lekeňa (dnes Bohúňovo), kde na druhej strane stála pani Anna (sestra Dominika Bubeka) a jej synovia z rodu Forgáčovcov. K menším sporom patrili procesy súvisiace s dvoma dedinami v Biharskej župe (dnes Vășad a zaniknutá dedina Kazad v Rumunsku) či s lokalitou Tichý potok pri Smolníku, o ktorú sa Bubekovci súdili s mestom Smolník (v roku 1344). V rámci skúmaného obdobia je tiež zaujímavý spor o majetky po bezdetných zosnulých príbuzných – Jánovi (od roku 1358) a Petrovi zo Štítnika (od roku 1367), v ktorom Bubekovcov obviňovali zvyšní členovia rodu zo Štítnika, že si pre seba vysúdili hodnotnejšie časti týchto majetkov.

Okrem majetkových záležitostí Bubekovci riešili v 14. storočí na súdoch aj rôzne trestné skutky. V sledovanom období zaznamenávame približne desať takýchto prípadov (v rokoch 1345, 1356, 1358, 1365 – 1368, 1370, 1374), avšak takmer bez možnosti sledovať ako a či vôbec boli riešené na súde.¹¹ Vo väčšine týchto prípadov boli Bubekovci žalovaní za trestnú činnosť (ktorú často aj sami nariadili) svojich familiárov a úradníkov na ich majetkoch, ale aj za delikty ich poddaných.¹² Len v jednom prípade zaznamenávame sťažnosť na Bubekovcov

In *Castellologica bohémica*, 2024, v tlači.

11 AO XL, s. 235, č. 352; AO XL, s. 274, č. 432; AO XLII, s. 264, č. 690; AO LI s. 236, č. 355; s. 483, č. 855; Magyar Nemzeti Levéltár (MNL), Országos Levéltára (OL), Budapest, Diplomatikai Levéltár (DL) 52159; 56901.

12 Len v jednom prípade sledujeme priame obvinenie Juraja Bubeka, ktorý mal počas kongregácie Gemerskej župy 8. marca 1344 bezdôvodne zbit' a zranit' jedného šľachtica. Hoci mal daný incident viacero svedkov, ktorí to aj potvrdili, Juraj na pojednávanie neprišiel a nikoho ani neposlal. V zachovaných prameňoch sa s priebehom tohto sporu viac nestretávame. AO XXIX, s. 433, č. 792. Rovnako je to aj s ostatnými dokladmi o trestnej činnosti, ktorú nariadili Bubekovci. Prekvapujúco je tomu aj v prípade masívneho útoku na majetky a poddaných šľachticov z Doboky (dnes Dăbâca v Rumunsku) v roku 1365. Juraj so Štefanom vtedy prikázali svojim ľuďom (z radov Valachov a Uhrov žijúcich na ich sedmohradských majetkoch), ktorých malo byť až 700, aby išli na majetky týchto šľachticov, uniesli ich poddaných, odvliekli zvieratá, vykradli šľachtické kúrie, zajali sluhov a podpálili ich domy. O danom skutku sa dozvedáme len z mandátu sedmohradského vojvodu pre konvent v Cluji, nech vyšle svojho človeka ako svedka k vyšetrovaniu danej záležitosti. AO XLIX, s. 76, č. 119.

v súvislosti s patronátnym právom. Rovnako to však ostalo bez odozvy v súdnom konaní.¹³ Ďalšie skutočnosti z dejín súdnej praxe v sledovanom období, ktoré nenachádzame vo vlastných sporoch Bubekovcov, nachádzame v sporoch a najmä ich riešeníach, ktoré sa konali v ich réžii ako sudcov (nepretržite od roku 1346, v prípade Juraja až do roku 1390).

Už z uvedeného je zrejmé, že prostredie súdov a využívanie práva bolo každodennou súčasťou života rodu Bubekovcov. V tomto prostredí sa jeho členovia dobre orientovali a verili (najmä v sporoch o majetky) v urovnávanie záležitostí súdnou cestou.¹⁴ Toto konštatovanie môžeme aplikovať aj na iné vtedajšie šľachtické rody. Jednoznačne tiež môžeme potvrdiť, že vedenie súdnych sporov (vrátane prípravy, ktorá s tým súvisela) bolo v období stredoveku súčasťou každodennosti tých, ktorí vlastnili nehnuteľnosť, v oveľa väčšej miere ako je to dnes.¹⁵

Skôr než prejdeme k opisu vybraných sporov Bubekovcov za vlády Anjouovcov, pripomenieme, ako taký majetkovo-právny spor vznikal a ako najčastejšie prebiehalo jeho riešenie.¹⁶ Sťažnosť, protest či vyjadrenie nesúhlasu s nejakou (najčastejšie novovzniknutou) situáciou súvisiacou s vlastníctvom nehnuteľného majetku podávali šľachtici či šľachtické (osobne alebo v zastúpení) zväčša pred hodnoverným miestom alebo pred vybraným sudcom kráľovského dvora. Časté bolo tiež predkladanie protestu priamo v teréne, počas obchôdzky hraníc a vovedenia do vlastníctva (ako výsledku donácie či nejakej výmennej dohody), na ktoré boli prizvaní aj zemepáni susedných majetkov. Tí, ak s niečím nesúhlasili, mali možnosť podať svoj protest priamo pred vykonávateľmi vovedenia, ktorí ich podľa vtedajších zvyklostí predvolali pred príslušného sudcu (toho, ktorý nariadil obchôdzku a vovedenie).¹⁷

13 AO XVII, s. 55, č. 103. K uvedeným prameňom by sme mohli pripočítať ešte listiny z ich sudcovskej činnosti ako zemepánov nad ich poddanými, ktorú nepochybne vykonávali, avšak doklady o tom chýbajú.

14 Veľké medzery medzi jednotlivými procesnými úkonmi pri dlhšie trvajúcich sporoch však tiež naznačujú (hoci sa to priamo v prameňoch nespomína často), že sporné strany mali snahu dohodnúť sa aj mimosúdnou cestou.

15 K podobnému konštatovaniu (a to ešte pre obdobie vlády Arpádovcov) dospel aj SZÖCS. Az Arpád-kori birtokperék és a földeskü. In ZSOLDOS, ed. *Birtok és birtoklás a középkori Magyarországon*. Székesfehérvár 2020, s. 38.

16 Predkladaný opis sa viaže na majetkovo-právne spory v prostredí finančne zabezpečenej uhorskej šľachty, ktorá si mohla dovoliť začať takýto spor a následne ho aj zdĺhavo riešiť pred sudcom. Takmer každý procesný úkon nariadený sudcom bol totiž spoplatnený. Platilo sa ľuďom, ktorí ho vykonávali a platilo sa aj za spísomnenie každého úkonu. ENGEL, *Le règlement des conflits*, s. 312.

17 Podávanie protestov bolo silnou zbraňou v rukách príbuzných, spoluvlastníkov i susedov, ktorou bránili jednotlivcom ľubovoľne nakladať s nehnuteľnosťou. Svedčí o tom prevažujúci počet zachovaných prameňov týkajúcich sa práve sťažností. HÄNDEL, *A tehervállalás*, s. 382. Predkladateľmi sťažností mohli byť aj akíkoľvek šľachtici, ktorí disponovali písom-

Sporné záležitosti šľachty spadali pod najvyšších sudcov kráľovstva. Pred kráľa sa dostávali tie najdôležitejšie súdne veci najvýznamnejších šľachticov kráľovstva, najmä väčšie majetkové záležitosti, ktoré sa vzťahovali na kráľovské donácie. Nárast potreby riešiť početné spory šľachty súdnou cestou si postupne vyžiadala vznik ďalších súdov na kráľovskom dvore, kde sa súdilo v zastúpení kráľa. Uvedenú činnosť vykonával najčastejšie krajinský sudca, ku ktorému smerovali sťažnosti a žaloby príslušníkov vyššej šľachty. Riešil ich aj palatín, ktorý však v skúmanom období aj často cestoval po kráľovstve a viedol tzv. palatínálne kongregácie, čo využívala na riešenie svojich sporov najmä stredná a nižšia šľachta.¹⁸

Po prednesení sťažnosti pred sudcom, osobne alebo prostredníctvom svojho právneho zástupcu,¹⁹ nasledovalo písomné zaznamenanie sťažnosti, výber potenciálnych zástupcov kráľa či palatína pri predvolaní alebo vyšetrovaní v teréne²⁰ a nariadenie pre vybrané hodnoverné miesto, aby spolu so zástupcom kráľa

nými dokladmi na svoje majetkové práva viažuce sa na sporný majetok alebo jeho časť. V prípade Bubekovcov sme sa stretli aj so situáciou (v spore s mestom Smolník o lokalitu Tichá voda), že im kráľovský taverník ako sudca pre mestá vyčítal, že ani na jednom konaní, ktoré prebiehalo priamo v teréne počas vovedenia Smolníka do vlastníctva daného majetku, neboli prítomní, nikoho neposlali, a teda nevyslovili voči tomu žiadne námietky a neobhajovali si svoje právo. Preto musel skonštatovať stratu ich práv na daný majetok, čo si mali zapríčiniť oni sami svojou nečinnosťou (*suum ius inibi, quod haberent, isto modo defendisse*). AO XXVIII, s. 399, č. 708. WENZEL. *Magyarország bányászatanak kritikai története*. Budapest 1880, s. 336-339. Súčasťou mandátu na vovedenie zvyklo byť aj upozornenie, že ak niekto verí, že má nejaké právo na daný majetok či jeho časť, môže si ho podľa zákona žiadať od tých, komu má byť po novom prisúdené. Stretávame sa s tým napr. pri mandáte na vovedenie časti jednej dediny v Hevešskej župe do vlastníctva Juraja a Štefana Bubekovcov. AO XXXV, s. 224, č. 257.

- 18 Išlo o tzv. teritoriálne súdnictvo, hromadný súd za účasti slobodného župného obyvateľstva pod vedením palatína ako hlavného sudcu. Viac k sudcom a súdom: BIDOVSÝ. Orgány stredovekého súdnictva v Uhorsku 1000 – 1526. In *Slovenská archivistika*, 1973, roč. 8, č. 2, s. 92-112.
- 19 V skúmanom období bolo v prostredí uhorskej šľachty zvykom nechať si pred hodnoverným miestom písomne zaznamenať výber právnych zástupcov (tzv. prokurátorská či zastupovateľská listina, *litterae procuratoriae*), a to naraz hneď viacerých a na dlhšie obdobie, zvyčajne na rok. Poz. napr. AO XXX, s. 64, č. 92. Počas súdnych procesov zaznamenávame, že takéto poverenie vydávali pre šľachtu (zväčša ak sa zastupovali navzájom príbuzní) aj rôzni hodnostári kráľovského dvora. Bubekovcov v sledovanom období zastupovali pri rôznych procesných úkonoch viacerí šľachtici, najmä z radov nižšej gemerskej šľachty. Zaznamenávame Pavla zvaného Potruh, syna Peteňa z Malachu, Štefana, syna Benedikta z Valíc, Ondreja, syna Jána, syna Barakuna z Kováč v Boršodskej župe, Demetera, syna Pavla či Jána, syna Šándora zo Skerešova. AO XXI, s. 39, č. 61; AO XXI, s. 348, č. 613; AO XXI, s. 355, č. 625; AO LI, s. 483, č. 855; AO XXVIII, s. 127, č. 201; AO XX, s. 92, č. 67; AO XX, s. 123, č. 105.
- 20 Kráľ i palatín vždy vyberali viacerých, dvoch až troch svojich zástupcov, s tým, že nech nakoniec ide ten, ktorý môže, prípadne ten, ktorý je v danom spore a mieste viac zorientovaný. V auguste 1329 v súvislosti s riešením sporu o Brzotín a Krásnu Hôrku napr. palatín ako svoj-

či palatína vyslali do terénu svojho zástupcu ako svedka, nakoľko „je svedectvo kapituly pre vyšetrovanie záležitosti potrebné“ (*ad exercitium talis negotii vestro indiget testimonio*).²¹ Súčasťou mandátu bolo aj upozornenie, že k náprave vecí, ak vyšetrovanie potvrdí oprávnenosť sťažnosti, dôjde len vtedy, ak nebude nik proti tomu protestovať. Každý takýto mandát zväčša obsahoval aj nariadenie na predvolanie prípadného protestujúceho (ak už pôvodne neobsahoval predvolanie žalovaných)²² v presne stanovený dátum. O niekoľko týždňov a niekedy aj mesiacov bola vydaná správa o danom vyšetrovaní, spísaná vo vybranom hodnovernom mieste a adresovaná sudcovi, ktorý nariadil vyšetrovanie.

V priebehu času od vydania mandátu a správy o jeho naplnení došlo k viacerým úkonom (najmä k doručeniu mandátu – zväčša samotným žalobcom, k ceste na sporný majetok, obchôdzke, vypočúvaniu svedkov a k návratu do kapituly). Uvedené správy z naplnenia mandátu často obsahujú aj presný dátum, kedy vyšetrovanie prebiehalo a kedy sa zástupca kráľa a kapituly vrátili späť do kapituly. V prípade, že sa počas vyšetrovania objavil niekto, kto nesúhlasil s pôvodnou sťažnosťou a mal iný názor, bol predvolaný pred príslušného sudcu, kde sa mal stretnúť aj s pôvodným sťažovateľom.²³ Hoci termín predvolania bol vopred presne stanovený už v prvotnom mandáte na prešetrenie, išlo o ťažko zrealizovateľné stretnutie, ktoré sa často odročovalo, kým sa nenašiel termín, ktorý obom sporným stranám vyhovoval.²⁴ Príčinou však mohla byť aj snaha

ho zástupcu navrhol Mikuláša, syna Jána z Malachu a Gabriela, syna Donata z Meliaty, teda ľudí z prostredia gemerskej nižšej šľachty. Vybraný bol nakoniec šľachtic z dnes už zaniknutej dediny Malach. AO XIII, s. 307, č. 510.

- 21 Zdôrazňuje to palatín Viliam Druget v mandáte pre Jágorskú kapitolu vo veci sporu o panstvo Brzotín v roku 1338. CDA III, s. 472, č. 315. Ako ešte uvidíme, ak bola sťažnosť nasmerovaná proti oveľa vplyvnejšiemu šľachtickému rodu a podaná pred hodnoverným miestom, často ostávala bez odozvy. Snahu sťažovateľov dopracovať sa k prešetreniu tak pozorujeme na niekoľkonásobnom podaní tej istej sťažnosti pred viacerými hodnovernými miestami.
- 22 Žalovaní zväčša bývali predvolávaní na svojich majetkoch. Ak sa ich nepodarilo nájsť, a to ani na druhý či tretíkrát, bolo nariadené ich predvolanie verejným vyhlásením na troch trhoch v župe, kde mali svoje sídlo. SZÖCS, *Az Arpád-kori birtok pere*, s. 39. Predvolávaný bol tiež týmto upovedomený, že jeho prípad bude posudzovaný bez ohľadu na to, či príde, alebo nie. ENGEL, *Le règlement des conflits*, s. 314.
- 23 V niektorých správach sa dokonca uvádza, že poverenci kráľa a kapituly ostávali na sporných majetkoch ešte niekoľko dní po splnení si povinností, aby počkali na výpovede prípadných protestujúcich. Tak tomu bolo napr. začiatkom júla 1338, keď vyslanec palatína a Jágorskej kapituly prešetrovali nároky Mikuláša Kuna zo Štítnika na isté majetky z Brzotínského panstva. AO XXII, s. 213, č. 331. Pri jednom z predchádzajúcich prešetrovaní sa im totiž stalo, že keď sa vrátili do kapituly, vzápätí na to dorazili šľachtici, ktorí zrejme nestihli protestovať priamo v teréne. AO XIII, s. 307, č. 510.
- 24 Samozrejme platilo, že ak sa niekto v stanovený termín nedostavil alebo nikoho za seba neposlal (hoci aj so žiadosťou o odročenie), a nemal na to oprávnený dôvod (napr. účasť vo vojsku), bol za to pokutovaný. Pokuta nebola vystavená hneď. Zvyčajne sa na predvolaného

sporných stránok dohodnúť sa mimosúdnou cestou aj za pomoci tzv. civilných sudcov (často z radov šľachty župy, kde sa sporný majetok nachádzal) alebo sudcov z radov vysokých svetských a cirkevných hodnostárov (*probi viri*), na výbere ktorých sa podieľali obe strany. V takom prípade nasledovalo stretnutie pred pôvodným sudcom, kde obe strany predniesli vôľu o dohode na základe rozsudku, ktorý vydali nimi zvolení sudcovia. Hlavný sudca tak následne zväčša odobril vzniknutú dohodu.²⁵

Ak ale k takejto dohode nedošlo, pokonanie prebehlo pred hlavným sudcom a jeho spolusudcami (z radov prelátov a barónov). Pozostávalo z vypočúvania oboch strán často vyzvaním na zdokladovanie ich práv listinami (na čo bol stanovený ďalší termín).²⁶ Po preštudovaní týchto dokumentov sudcami a po posúdení ich dostačujúcej právnej hodnoty došlo k vyneseniu rozsudku. Často sa však stávalo, že niektorá zo stránok oddaľovala predloženie dokumentov, čím sa vyriešenie sporu naťahovalo. Ďalším dôvodom prietáhov bolo aj predvolávanie ďalších šľachticov, na ktorých bolo počas súdneho pokonávania poukázané ako na tzv. ručiteľov vlastníctva. Inštitút záruky či ručenia vznikol najmä v prípade výmeny majetkov, keď sa predávajúci zaručili, že budú kupujúcich v prípade potreby brániť pri výkone ich vlastníckeho práva k danému majetku.²⁷ Takáto záruka bola záväzná aj pre potomkov predávajúcich, ktorí museli počítať s tým, že k takým situáciám raz dôjde.²⁸ Pri preťahovaní sporov, keď sporiace strany boli z toho už nielen finančne unavené, dochádzalo k spísaniu dohody pred hodnoverným miestom o presnom dátume, kedy sa mali všetci dostaviť pred sudcu a bez možnosti ďalšieho odročenia a pod hrozbou pokuty či trestu prijať rozhodnutie.²⁹

čakalo aj týždeň, pričom na ôsmy deň bol príslušnému šľachticovi vystavený pokutový list. Pápežský legát Mikuláš Bocasini na začiatku 14. storočia dokonca označil dostavenie sa na predvolaný termín najneskôr do jedného týždňa za platnú zvyklosť v Uhorskom kráľovstve. SZÖCS, *Az Arpád-kori birtokperek*, s. 40.

25 Išlo o bežný spôsob riešenia sporov počas celého stredoveku. ENGEL, *Le règlement des conflits*, s. 308.

26 Dokazovanie vlastníckych práv na základe hodnoverných listín sa stalo bežným až v období vlády Karola Róberta. ENGEL, *Le règlement des conflits*, s. 309.

27 Zvyčajne boli pritom vymenovaní aj potenciálni ohrozovatelia vlastníckych práv na daný majetok.

28 HÄNDEL, *A tehervállalás*, s. 393-396.

29 S takouto dohodou sa stretávame napr. v apríli 1334, keď sa časť pánov zo Štítnika, Bubekovci a Mariášiovci dohodli pred zástupcami Ostrihomskej kapituly, že sa všetci stretnú 1. mája vo Vyšehrade a tam prijmú rozhodnutie vo veci ich sporu. Toto rozhodnutie mal vyniesť súd pozostávajúci zo šiestich či viacerých urodzených mužov, ktorých si mali obe strany predtým zvoliť (*arbitrium ac compositionem quod per sex viros nobiles vel per plures per partes eligendos*). AO XVIII, s. 79, č. 143-144. Informácie o tom, či k dohodnutému súdnemu pojednávaniu vo Vyšehrade napokon došlo, nemáme.

Výsledkom siahodlhých sporov o majetok, na ktorý si robili nároky viaceré šľachtické rody, ktoré disponovali dokladmi o oprávnenosti svojich tvrdení, zvyklo byť rozdelenie daného majetku alebo náhrada poškodenej strane rovnako hodnotným majetkom zo strany víťazov sporu.³⁰ Tí sa zároveň zaviazali, že obdarovaných budú v ich vlastníctve v prípade potreby vždy brániť. Súčasťou rozsudku bývalo aj rozhodnutie o zrušení platnosti akýchkoľvek listín, ktoré boli dosiaľ k danému sporu či majetkom vydané.

* * *

V popredí sporov, ktoré viedol rod Bubekovcov v priebehu 14. storočia, stojí konflikt o hradné panstvá Brzotín a Krásna Hôrka. Dozvedáme sa o ňom v roku 1311 s tým, že už istý čas trval.³¹ Jeho prvá fáza sa skončila v roku 1353 rozdelením sporných majetkov medzi obe sporné strany.³² Vývoj tohto konfliktu sledujeme prostredníctvom takmer 40 zachovaných listín. Dominik Bubek (st.) sa v ňom spočiatku objavuje ako ten, ktorý sa spolupodieľal na strate týchto majetkov,³³ následne vystupuje ako ručiteľ (*expeditor*) zabezpečujúci Mariášiovcom pokojnú držbu daných majetkov.³⁴ Toto ručiteľstvo zdedili po ňom aj jeho synovia,³⁵ ktorí sa ho však v máji 1339 vzdali a sami sa dokonca obrátili proti Mariášiovcom. V tejto súvislosti zaujme osobné predstúpenie Juraja Bubeka pred kráľa v Ipolydámase v Hontianskej župe počas kráľovskej poľovačky so sťažnosťou na Mariášiovcov. Sťažnosť bola účinná. Kráľ vydal mandát pre Jágerskú kapitolu, avšak nie s očakávaným obsahom o príkaze prešetrenia danej veci, ale priamo s nariadením, nech hodnoverné miesto vyšle spolu so zástupcom kráľa svojho človeka na sporné majetky a okamžite zakáže príslušníkom rodu Mariášiovcov obsadzovať a užívať majetkové podiely Bubekovcov.³⁶ Uve-

30 V prípade rozhodnutia v spore o Brzotín a Krásnu Hôrku sa v roku 1352 dozvedáme o dohode o rozdelení týchto majetkov, pričom ak by ju niekto porušil, mal byť odsúdený na taký trest, ako premožená strana v dueli vyhlásenom za násilný čin (*in succubitu duelli facti potentialis*). AO XXXVII, s. 38, č. 34.

31 SEDLÁK, ed. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae I. – II.* (RDSI). Bratislava 1980, 1987, I. s. 405, č. 943.

32 AO XXXVII, s. 38, č. 34.

33 Bol za to žalovaný v roku 1322. RDSI II, II. s. 339, č. 768.

34 V roku 1330 to prvýkrát spomínajú príslušníci rodu Mariášiovcov na palatinálnej kongregácii Peštianskej župy. Ručiteľstvo mala dosvedčovať listina Jágerskej kapituly. NAGY, ed. *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis (Anjoukori okmánytár) I. – VII.* (CDA). Budapest 1878 – 1891, 1920, II, s. 474, č. 410.

35 AO XXIII, s. 57, č. 91.

36 AO XXIII, s. 123, č. 241. Kapitula odpovedala mimoriadne rýchlo. Už o 16 dní potvrdila, že nariadenie splnila a vyslanec kapituly spolu so zástupcom kráľa priamo na mieste zakázali Jakubovi a Jánovi z rodu Mariášiovcov užívať sporné majetkové podiely. AO XXIII, s. 148, č. 292.

dené porušenie záväzku bolo dôvodom vzniku samostatného sporu (*super facto expeditionis*), ktorý sa riešil v rámci sporu o Krásnu Hôrku a Brzotín.

Od roku 1332 sa k sporu o Brzotín a Krásnu Hôrku pridala ďalší spor o pôvodné majetky, získané tiež ešte najstarším predkom rodu Detrikom, o dediny Šomkút a Rozložná. Na konci tohto sporu, ktorý prebiehal necelých desať rokov, síce nebolo získanie hradného panstva, no vzhľadom na to, že na druhej strane sporu stál záchranca kráľovskej rodiny počas jej napadnutia na kráľovskom dvore, vyvolal osobnú zainteresovanosť samotného kráľa. Spor je zaujímavý aj z dôvodu pomerne rozsiahleho súboru prameňov, ktorý sa k jeho priebehu zachoval (spolu ho tvorí 27 listín) a najmä z jeho dynamiky. Vývoj tohto sporu napokon viedol k vzniku ďalšieho, ktorý vyplynul z pomerne rýchleho vyriešenia pôvodného sporu.

Impulzom na vznik nespokojnosti a rozhodnutia riešiť situáciu súdnou cestou bola donácia Karola Róberta na gemerské majetky po Feliciánovi Zachovi, atentátnikovi na kráľovskú rodinu. Kráľ ich daroval 20. januára 1332 Jánovi, synovi Alexandra (syn Čelena), jednému zo svojich záchrancov.³⁷ Súčasťou donácie boli aj dve dediny, o ktoré prišli predkovia Bubekovcov a pánov zo Štítnika v poslednej tretine 13. storočia po dlhšie trvajúcom súdnom spore so strýkom spomínaného atentátnika, päťkostolským biskupom Jóbom z rodu Zachovcov.³⁸ Dané majetky nakoniec pripadli Zachovcom, následne sa dostali do rúk Jána a jeho bratov Mikuláša a Jakuba (inak vzdialených príbuzných Bubekovcov pochádzajúcich tiež z rodu Ákošovcov).

K vysloveniu nesúhlasu s touto donáciou došlo až v čase vykonania vovedenia do vlastníctva zástupcom kráľa a Jágerskej kapituly, a to osobne Štefanom Bubekom. Jeho protirečenie započalo niekoľko rokov trvajúci spor, ktorým sa zaoberal nielen krajinský sudca či palatín, ale aj kráľ. Ako sa dozvedáme z rekapitulácie tohto sporu Karolom Róbertom (7. 3. 1336), Štefan bol po prednesení sťažnosti, podľa vtedajších zvyklostí, predvolaný zástupcom kráľa a hodnoverného miesta pred kráľa (*ad nostram presentiam citatum fuisse*), pred ktorého sa mal (spolu s Alexandrom a jeho synmi) dostaviť 1. apríla 1332. Predvolanie pred súd v kráľovskej prítomnosti, ako to napokon konštatuje aj samotný kráľ, znamenalo predvolanie pred dvorského či krajinského sudcu. Kráľ tiež konštatoval, že práve krajinský sudca má vo zvyku súdiť majetkové spory (*in cuius conspectu lites possessionariae discuti solent*).

K pojednávaníu pred týmto sudcom naozaj došlo, avšak neprišiel len Štefan, ale aj jeho strýkovia (bratia jeho otca Dominika) Mikuláš Kun a Ján zo Štítnika.

37 MNL OL DL 99557.

38 MARSINA, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II.* (CDSI). Bratislava 1987, s. 420, č. 607; WENZEL, ed. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus (Árpád-kori új okmánytár) XII.* Pest 1874, s. 48, č. 49.

Následne sa dozvedáme, že k protestu sa pripojili aj Štefanovi bratia a zvyšní strýkovia, pričom kvôli viacerým odročeniam sa spor ťahal až do 21. februára 1336. Medzičasom však malo dôjsť (bez bližšieho konkretizovania dôvodov a zachovaných prameňov) k odsúdeniu Štefana a jeho strýkov Mikuláša a Jána na stratu hlavy a majetku, teda k najzávažnejšiemu trestu, trestu smrti.³⁹ Okrem tohto tiež vieme, že 21. februára 1336 naozaj došlo k súdnemu zasadnutiu krajinského sudcu za prítomnosti spolusudcov, počas ktorého synovia Dominika Bubeka a ich strýkovia zo Štítnika predložili na potvrdenie svojich práv na dedinu Šomkút donačnú listinu kráľa Bela IV. z roku 1243. O dedine Rozložná, ktorá sa v uvedenej listine nespomína (len potok Rososna) povedali, že sa nachádza na území, ktoré bolo súčasťou metácie darovaného majetku. Synovia Alexandra oponovali rozhodnutím kráľa z roku 1258 a neskoršími konfirmáciami tohto rozhodnutia o prisúdení Rozložnej (*terra Ruzyzna*) Jóbovi z rodu Zachovcov. Taktiež krajinského sudcu osobitne upozornili na metáciu v listine z roku 1243.⁴⁰ Po tom, čo si krajinský sudca prezrel uvedené listinné doklady, chystal sa vydať rozsudok. Vtom ho však obe sporné strany požiadali o možnosť dohody, ktorú, ako sa z ďalšieho priebehu javí, už mali dojednanú za pomoci barónov a prelátov (konkrétne sú vymenovaní až šesťnásti), vrátane ostrihomského arcibiskupa, kráľovského tajného kancelára, sedmohradského vojvodu, kráľovského taverníka a iných.⁴¹

Konkrétne o to krajinského sudcu osobne požiadali Štefan a Juraj Bubekovci, ako aj najatý zástupca ich bratov. Osobne boli tiež prítomní strýkovia Bubekovcov, okrem spomínaného Mikuláša a Jána aj Ladislav. Strýko Peter a bratra-

39 AO XX, s. 119, č. 100. Za Arpádovcov k takémuto rozsudku dochádzalo za zradu kráľa a kráľovnej, za intrigy proti županovi, pri vražde mečom alebo pokuse o spáchanie tohto činu, pri krádeži, kúpe a predaji kradnutého majetku, pri napadnutí osoby pátrajúcej po ukradnutom alebo stratenom majetku, za predaj koní v pohraničí. GÁBRIŠ, *Mikrosonda do sankčného systému arpádovského Uhorska*. In *Historický časopis*, 2008, roč. 56, č. 4, s. 601. Od 14. storočia boli na tento trest odsudzovaní šľachtici najmä za tzv. násilensvá, ktorých sa dopúšťal ten, kto negoval zákony a nariadenia štátnych orgánov. BIDOVSÝ, *Orgány stredovekého súdnictva*, s. 96; SEGEŠ, *Velezrada*, s. 35-38. Celkovo však v Uhorsku až do vydania Werbőczyho *Tripartita* neexistovala písomná klasifikácia trestných činov považovaných za hodné trestu smrti. Tresty ukladané za jednotlivé trestné činy sa líšili v závislosti od okolností každého prípadu a často sa stávalo, že ten istý trestný čin bol posudzovaný odlišne. PRACU. Halálbüntetés a középkorban és a korai újkorban. In *Eruditio – Educatio*, 2023, roč. 17, č. 2, s. 88-89.

40 Jób argumentoval, že ide o dedičnú zem, ktorú zdedil po svojom otcovi. Zaujímavosťou je, že pri konfirmácii tohto rozhodnutia mladším kráľom Štefanom v roku 1262 sa medzi potvrdenými majetkami Jóba spomína už aj Šomkút. CDSI II, s. 420, č. 607; SKALSKÁ, *Jelšava a Jelšavské panstvo v stredoveku. K osídleniu severného Gemera*. Martin 2009, s. 72-76.

41 Išlo o bežnú prax vo vtedajšom súdnictve. Udivujúci je na tom však zoznam spomínaných hodnostárov a vôbec možné kontakty Bubekovcov a synov Alexandra s nimi. Bolo to totiž ešte v období, keď sa páni z Plešivca ešte veľmi nepohybovali v prostredí kráľovského dvora.

nec Jakub (syn Mikuláša Kuna) poslali svojho zástupcu. Za druhú stranu boli osobne prítomní Jakub a Ján, synovia Alexandra. Spoločne krajinského sudcu informovali o záveroch rozhodnutia oslovených barónov a prelátov. Tí údajne dôsledne prešli metáciu majetkov z roku 1243 a usúdili, že sporné lokality ležia podľa tejto metácie na území nikoho. Na základe tohto zistenia sa Alexander a jeho synovia rozhodli prenechať tieto majetky Bubekovcom a pánom zo Štítnika s tým, že oni im za ne dajú iné svoje majetky. Konkrétne vybrali dedinu Vámoš v Boršodskej župe (dnes Sajóvamos v Maďarsku) a Nižnú Panicu v Gemerskej župe (*Olsoupanith*, dnes Gemerská Panica).

Syn a vnukovia Čelena sa tiež zaviazali, že si už na Šomkút a Rozložnú viac nebudú nárokovat', rovnako ako Bubekovci a páni zo Štítnika na Vámoš a Nižnú Panicu. Zároveň boli Štefan Bubek, Ján a Mikuláš zo Štítnika oslobodení od trestu smrti a zhabania majetku (opäť bez pripomenutia dôvodu uvalenia tohto trestu na nich).⁴² Tiež bola odpustená pokuta 100 hrivien, vyrúbená právnym zástupcom Bubekovcov a pánov zo Štítnika (tiež nevieme kvôli čomu). Listiny, ktoré boli dovtedy predkladané ako dôkazné materiály boli vyhlásené za neplatné (len v súvislosti so Šomkútom a Rozložnou). Avšak, ak by náhodou niekto získal súdnou cestou späť od Alexandra a jeho synov majetky Vámoš a Nižnú Panicu, vtedy (pre potreby možného súdneho procesu) opäť nadobúdajú pre Šomkút a Rozložnú platnosť. Uvedená dohoda spolu s podmienkami výmeny majetkov mala byť písomne potvrdená až v troch hodnoverných miestach: v Jágrí (14. apríla), Budíne (8. mája) a Ostrihome (15. mája). Za porušenie dohody hrozil možným porušovateľom trest.⁴³ O súhlase s danou dohodou zo strany Bubekovcov a pánov zo Štítnika svedčí aj okamžitý prevod uvedených majetkov na Alexandra a jeho synov už 10. marca 1336, tri dni po spomínanej rekapitulácii sporu kráľom, vo Vyšehrade pred krajinským sudcom Pavlom. Osobne boli prítomní Štefan a Juraj Bubekovci, ako aj Mikuláš, Ladislav a Ján zo Štítnika, zvyšných členov rodu zastupovali ich zástupcovia.⁴⁴

42 Ako sa javí aj z iných sporov, trest smrti mohla kráľovi (či inému sudcovi) navrhnúť jedna zo strán sporu. Mohlo ísť len o varovanie (v tomto prípade potomkov Čelena voči Bubekovcom a pánom zo Štítnika) pred úmyslami nerešpektovania zákonov a zvyklostí spojených s riešením takýchto sporov. Navádza na to práve zmienka o veľmi rýchlym zrušení nariadenia tohto závažného trestu, hneď po tom, ako došlo k dohode.

43 AO XX, s. 92, č. 67. Takto nastavená dohoda o výmene majetkov, za súhlasu všetkých spoluvlastníkov, mala predpoklady na úspešnú realizáciu. Iné to bolo v prípade, ak niektorý zo spoluvlastníkov s výmenou nesúhlasil. V máji 1353 takto protestovali páni zo Štítnika proti Bubekovcom, ktorí bez ich súhlasu vymenili niektoré ich spoločné majetky. Poukazovali pri tom na zvyklosti kráľovstva a práva týkajúceho sa deľby (*iuxta huius regni consvetudinem iure divisionario*). AO XXXVII, s. 178, č. 277; CDA VI., s. 62-63.

44 Prítomní šľachtici tiež upozornili na skutočnosť, že hoci ide o spoločné majetky, Bubekovci z Plešivca majú vo Vámoši väčší a hodnotnejší podiel (Štefan tam mal dokonca dom či rezidenciu, kde bývala celá jeho familiarita). Preto páni zo Štítnika odškodnili svojich príbuzných

Trvalo len dva týždne, čo sa o tejto viacnásobnej výmene majetkov dozvedela a vzápätí hneď na to reagovala dcéra Benedikta a sestra Dominika Bubeka a pánov zo Štítnika, pani Anna, manželka Jána, syna Čepana z rodu Örsúr (vetva Leányfalvi). Osobne sa dostavila do Jágerskej kapituly a nechala písomne zaznamenať svoj protest (datovaný 24. marca 1336) proti snahe jej príbuzných odovzdať majetok Panica Alexandrovi a jeho synom, čo, ak k tomu dôjde, jej spôsobí nemalú škodu (*in preiudicium ipsius non modicum et iacturam*).⁴⁵ Zdá sa však, že protest pani Anny nemal žiadnu váhu, resp. žalovaní sa o ňom hneď nedozvedeli, nakoľko už 4. apríla vydal krajinský sudca Pavol vo Vyšehrade pre to isté hodnoverné miesto, pred ktorým protestovala Anna, mandát na vovedenie Alexandra a jeho synov do vlastníctva Nižnej Panice. Zástupca kapituly mal spolu so zástupcom kráľa obísť hranice daného majetku, a to za prítomnosti všetkých zainteresovaných (či ich zástupcov), vrátane susedných zemepánov, čo sa malo udiat' 22. apríla. Nechýbala formulka o vovedení (ak nebude nik protestovať, ak áno, má byť predvolaný).⁴⁶ Vzápätí na to vydal krajinský sudca ďalší mandát pre to isté hodnoverné miesto týkajúci sa vovedenia do dedičného vlastníctva majetku Vámoš. K obchôdzke hraníc malo dôjsť 19. apríla, opäť za prítomnosti všetkých zainteresovaných alebo ich zástupcov.⁴⁷

Medzitým došlo ešte k nariadeniu pre všetkých (alebo ich zástupcov) dostať sa 14. apríla na potvrdenie dohody prvým z troch hodnoverných miest, Ostrihomskou kapitulou. Hlavní aktéri majetkovej transakcie reagovali osobným príchodom (prišiel Štefan a Dominik Bubek) alebo v zastúpení (Juraja zastupoval brat Štefan, Mikuláša právny zástupca – Ondrej, syn Jána, syna Barakona), pričom o päť dní mali byť už vo Vámoši a o ďalšie tri dni v Panici. Zástupcom kapituly nechali spísať ich spoločnú dohodu (*totalem compositionem*), ku ktorej dospeli za pomoci viacerých ctihodných mužov (už spomínaní šesťnásti vybraní preláti a baróni, *amicabili compositione proborum virorum nobilium*). Z nových skutočností sa dozvedáme o dôvode dohody, ktorým bola snaha pohnúť spor ďalej (*ut omnis rancoris dissensionis ire*) a najmä utíšiť akékoľvek podnety na vzájomnú nevraživosť. Zdôraznili sa výstrahy v prípade, že by niečo z dohody

z Plešivca odovzdaním ich majetkových podielov v istých ich spoločných dedinách v Bihar-skej župe. Zaručili sa tiež, že na dané majetkové podiely si viac nebudú nárokovat'. Súčasne došlo aj k vyrovnaniu sa v súvislosti so stratou Panice. Keďže Bubeckovi polovicu z nej (tú, čo Dominik Bubek kúpil od svojho brata Ladislava) odovzdali synom Alexandra, páni zo Štítnika sa vzdali akéhokoľvek nároku na Šomkút. Na záver opäť nechýbal záväzok, že ak by niekto toto nedodržiaval, tak ho za neposlušnosť postihne trest (*calumniancium pena punirentur et vinclicta*). AO XX, s. 123, č. 105; CDA III, s. 260-262.

45 AO XX, s. 150, č. 143; MNL OL DL 58485.

46 AO XX, s. 163, č. 162; CDA III 271-272.

47 AO XX, s. 163, č. 163. Pomerne netradične sa v mandáte uvádzajú dátumy, kedy sa daná obchôdzka a vovedenie malo udiat'.

nebolo splnené alebo časom napadnuté. Vôbec prvýkrát sa spomína, že v prípade porušenia dohody a vymáhania vrátenia Šomkútu a Rozložnej z tohto dôvodu súdnou cestou budú páni z Plešivca a Štítnika musieť zaplatiť pokutu 300 budínskych hrivien a odovzdať k tomu protistrane ešte aj majetok Lekeňa so všetkými príslušenstvami.⁴⁸

Tri dni po uvedenom stretnutí došlo, zrejme bez vedomia toho, čo sa dialo v Ostrihome, a v domnení, že sa stále vo veci nič nedeje, opäť k protestu pred Jágerskou kapitulou zo strany pani Anny. Tentokrát sa nechala zastúpiť servientom jej manžela Petrom, synom Šimona z juhogemerskej dediny Kráľ. Predmetom protestu bola snaha Anniných príbuzných odcudziť Nižnú Panicu. Peter zdôraznil, že uvedený majetok patrí výlučne pani Anne, pretože ho dostala ako dar (*titulo donationis dependere tenentur*). V závere tiež poukázal na to, že Annini príbuzní sa tohto majetku chcú vzdať kvôli výmene za vykúpenie sa z trestu smrti (*in redemptionem condemnationis capitum suorum*).⁴⁹

Odhliadnuc od uvedených protestov pani Anny, Jágerská kapitula prijala mandát krajinského sudcu zo 4. apríla a podľa jeho nariadení vyslala spolu so zástupcom kráľa svojho človeka do Nižnej Panice, kde 22. apríla (presne podľa nariadenia) za prítomnosti všetkých zainteresovaných prešli hranice tohto majetku. Osobne sa toho zúčastnil Juraj Bubek a jeho strýko Ján zo Štítnika, ktorý zastupoval aj svojich bratov Mikuláša, Ladislava a Petra. Mikulášov syn Jakub poslal zástupcu, tak ako aj Štefan, Dominik a Mikuláš Bubek (zastupoval ich servient Pavol, zvaný Potruh, syn Peteňa z Malachu, dnes zaniknutej dediny neďaleko Plešivca). Obchôdzku hraníc využila pre účinnejší protest pani Anna, ktorá do Nižnej Panice vyslala svojho zástupcu, tentokrát priamo syna z prvého manželstva Mikuláša Forgáča. Po prednesení protestu zástupca kráľa predvolal pani Annu pred kráľa na 26. mája.⁵⁰ K dodržaniu tohto termínu však nedošlo. Dňa 2. júna 1336, nepochybne po týždni ako sa na ňu v zákonnej lehote čakalo, vydal krajinský sudca Pavol listinu, ktorou na žiadosť kráľovnej odročil riešenie danej sťažnosti na 22. deň po rozpustení vojska (*residentiae presentis exercitus domini regis*).⁵¹ Presné dôvody odročenia nepoznáme.

48 AO XX, s. 178, č. 189; KNAUZ, ed. *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis III*. Budapest 1924, s. 282, č. 410.

49 AO XX, s. 183, č. 194; MNL OL DL 58486. Poukázanie na dohodu o kompenzácií ako na protihodnotu za odpustenie trestu smrti nepriamo potvrdzuje náš predpoklad výhražného charakteru uvalenia tohto trestu v zložitých sporoch v prípade neochoty podieľať sa na ich spravodlivom rozhodnutí.

50 AO XX, s. 190, č. 208.

51 AO XX, s. 222, č. 266; MNL OL DL 58489. V prípade stanovenia dátumu, na ktorý sa vzťahuje odročenie sporu, ide o lokálny spôsob datovania, známy len v uhorskej chronológii. Určenie presného dátumu si vyžaduje zistiť, kedy bola rezidencia vyhlásená, čo sa nie vždy dá presne v prameňoch doložiť. Najčastejšie sa stretávame s odročzeniami na 15. alebo 22. deň

Použitý spôsob datovania ďalšieho termínu pojednávania sporu naznačuje, že niekto zo zainteresovaných bol práve v kráľovskom vojsku.⁵² Nasvedčuje tomu aj ďalšia listina krajinského sudcu z 11. februára 1337. V jej úvode konštatuje, že podľa určeného termínu odročenia sporu došlo k jeho ďalšiemu prejednávaniu 3. februára, teda 22. deň po rozpustení vojska bojujúceho proti Nemcom (*pro conterendo insultu Theutonicorum*). V uvedený deň sa pred sudcu (*in figura nostri iudici*) nedostavil osobne, okrem Jakuba, syna Mikuláša zo Štítnika, nikto zo zainteresovaných šľachticov. Všetci poslali svojich zástupcov (Bubekovcov zastupoval Pavol Potruh). Žalovaní a ich zástupcovia vyhlásili, že pri výmene majetkov sa títo zaviazali chrániť Alexandra a jeho synov vo vlastníctve získaných majetkov pred kýmkoľvek. Preto sa ocitli na tomto súde. Na otázku sudcu, aké dôvody viedli pani Annu k vzneseniu protestu, jej zástupca opäť zopakoval, že tento majetok daroval Anne jej otec a bratia. Zároveň požiadal krajinského sudcu o stanovenie termínu, kedy by mohol doložiť písomné doklady na tieto skutočnosti (bol určený 2. apríl). Prejednávania sa osobne zúčastnil aj Ján, syn Alexandra, ktorý zastupoval otca i bratov, a predložil sudcovi listinu Jágerskej kapituly o záväzku žalovaných chrániť ich vo vlastníctve Nižnej Panice. Preto Alexander a jeho synovia oprávnenne pociťovali rozhorčenie, nakoľko uvedený majetok stále nemohli užívať. Dozvedáme sa, že záležitosť o nedodržaní záväzku sa už rieši priamo pred palatínom. Upozornili na ňu sami zástupcovia Bubekovcov, keď krajinský sudca oznámil termín ďalšieho prejednávania sporu s pani Annou. Vtedy sa ozvali, že v ten deň budú mať pojednávanie pred palatínom. Pre plánovanú neúčasť im krajinský sudca vyrúbil pokutu, ktorú mali uhradiť 2. apríla. Zároveň nariadil, že v stanovený termín sa majú všetci dostať, buď osobne, alebo prostredníctvom svojich zástupcov, aby mohol v danej veci vyhlásiť rozsudok.⁵³

Zrejme aj kvôli kolízii termínov, snahe vyhnúť sa pokute alebo z nejakých iných dôvodov došlo k stretnutiu pred palatínom Viliamom Drugetom o nie-

od rozpustenia kráľovského vojska. Bol to čas, za ktorý sa šľachtici, ktorí boli na vojenskej výprave či vo vojenskej pohotovosti vo vojenskom tábore, mohli s dostatkom času osobne dostaviť na pojednávanie. S datovaním na rezidenciu sa stretávame iba v súdnych listinách prejednávajúcich výlučne spory šľachty. NOVÁK. Residentia exercitus regis, špeciálny spôsob datovania v Uhorsku. In *Historické štúdie*, 1955, č. 1, s. 207-208. Viac k tomu aj PITI. Királyi hadoszlások Károly Róbert uralkodása idején. In *Hadtörténelmi Közlemények*, 2016, roč. 129, č. 2, s. 381-392. Otáznym ostáva dôvod, prečo bol spor odročený na žiadosť kráľovnej. Najskôr za tým mohla byť neprítomnosť kráľa v Uhorsku. O pár týždňov neskôr ho totiž registrujeme pod hradom Orresdorf v dnešnom Rakúsku. AO XX, s. 228, č. 277.

52 Zrejme už prebiehala mobilizácia na boj proti Rakúsku, ktorý začal začiatkom roka 1337. Z iných prameňov vieme, že týchto bojov sa s veľkou pravdepodobnosťou zúčastnil Ján zo Štítnika, ktorý sa počas nich dostal do zajatia, v ktorom bol ešte aj na začiatku roka 1339. CDA III, s. 536, č. 357.

53 AO XXI, s. 39, č. 61.

koľko dní skôr, o čom tento vydal listinu 27. marca 1337. Osobne sa pred neho dostavili Štefan a Juraj Bubekovci, pričom ich bratov zastupoval opäť Pavol zvaný Potruh, syn Peteňa. Páni zo Štítnika prišli až na Petra všetci. Spoločne so zástupcom Alexandra a jeho synov oboznámili palatína o ich vzájomnej dohode ohľadom majetkov Šomkút, Rozložná, Vámoš a Nižná Panica, ktorá bola spísaná krajinským sudcom Pavlom a potvrdená až troma hodnovernými miestami. Zároveň ho upozornili na konflikt, ktorý vznikol a stále prebieha s pani Annou ohľadom Nižnej Panice. Listina tiež spomína uvalenie pokuty pre Bubekovcov a pánov zo Štítnika kvôli kolízii termínov (*ratione ipsius citationis*). Napokon obe sporné strany vyjadrili želanie dohodnúť sa a ukončiť tak všetky spory a hádky (*omnis listis concordiae foedere exterminare*). Želali si vrátiť sa k rozhodnutiu, ktoré potvrdil krajinský sudca Pavol (*ipsius comitis Pauli iudiciariae*) a ku ktorému dospeli aj za pomoci zvolených barónov a prelátov (*inductionibus proborum virorum intervenientibus*). Pred palatínom sa dohodli najmä o majetku Nižná Panica (bez prítomnosti pani Anny či jej zástupcu) v tom zmysle, že počnúc daným dňom až na tri roky je tento majetok oslobodený (od daného sporu) a počas tohto obdobia ho Alexander so synmi môžu užívať. Rovnako vyhlásili všetky listiny, ktoré boli vydané až po privilegiálnej listine krajinského sudcu Pavla za neplatné. Obe strany sa zaviazali, pod hrozbou pokuty, dodržiavať dohodu spísanú krajinským sudcom a aby bola táto dohoda trvalá, potvrdil ju svojou pečaťou aj sám palatín.⁵⁴

Nižná Panica síce bola na čas vyňatá spod ťarchy riešenia sporu, no proces, ktorý sa ohľadom nej začal, prebiehal ďalej. Potvrďuje to listina z 9. apríla 1337, ktorou krajinský sudca Pavol odročil (bez uvedenia dôvodu) stretnutie, na ktorom mala pani Anna listinne dokázať svoje nároky na tento majetok, na 15. júna toho istého roka.⁵⁵ Či k stretnutiu pred krajinským sudcom došlo, nevieme. S istotou však vieme, že pani Anna sa so svojou záležitosťou dostala až pred samotného kráľa. Ten 30. júna vydal mandát pre Jágorskú kapitolu, aby vyhoveľa žiadosti pani Anny alebo jej zástupcovi (ak sa objavia v kapitule) a prešetrila veľkosť a kvalitu majetku, ktorý majú páni z Plešivca a Štítnika odovzdať pani Anne namiesto Panice. Ako sa dozvedáme z kráľovej listiny, vydanéj o deň neskôr (1. júla), malo sa tak udiť na základe zmieru medzi všetkými zainteresovanými. Dohoda mala vzniknúť za pomoci externých sudcov s tým, že ak by páni z Plešivca a Štítnika odmietli odškodniť pani Annu iným svojim majetkom, mali

54 CDA III, s. 334, č. 232; AO XXI, s. 79, č. 141. Zrejme ešte v ten istý deň sa všetci prítomní vo Vyšehrade dostavili aj pred krajinského sudcu, nepochybne kvôli zvýšeniu vierohodnosti ich dohody. Obe sporné strany mu zreferovali, na čom sa dohodli, o čom krajinský sudca vydal taktiež 2. marca listinu. AO XXI, s. 80, č. 142.

55 AO XXI, s. 99, č. 176.

zaplatiť pokutu 20 hrivien navyše k súdnemu poplatku (*absque iudicis portione*). Ako kráľ 30. 6. zdôrazňuje, o tejto dohode mu povedala sama pani Anna.⁵⁶

Jágerská kapitula spisala správu o kráľom nariadenej povinnosti až po vyše mesiaci, 7. augusta. Nepochybne to bolo aj kvôli tomu, že na prešetrovanie veľkosti, kvality a možnosti úžitku z vybraného majetku bolo potrebné zorganizovať viac ľudí. Kapitula kráľa informovala, že najprv, 1. augusta, sa zástupca kráľa a kapituly (ktorých si vybrali osobne prítomní páni z Plešivca a Štítnika) vybrali na majetok Panica. Tu sa stretli aj s iným zástupcom kráľa a zhodnotili veľkosť, kvalitu a výnosnosť daného majetku. Odtiaľ sa všetci (vrátane synov pani Anny ako jej zástupcov a nimi vybraných zástupcov kráľa a kapituly) vybrali na majetok Lekeňa (cca 10 km na sever). Tu sa stretli s vybranými sudcami (každá strana vybrala dvoch), zástupcami kapituly, nejakými ďalšími ľuďmi (zrejme znalými pomerov) z Gemerskej župy a porovnali oba majetky. Dedina Lekeňa bola napokon schválená na výmenu a odovzdanie pani Anne.⁵⁷ Vzhľadom na to, že uvedená dedina bola v danom čase v zálohu u Henchela, syna Hannusa, hosťa z dediny Gemer, sa páni z Plešivca a Štítnika na mieste dohodli, že tento majetok od neho najneskôr do 11. novembra získajú späť a 18. novembra za prítomnosti zástupcu kráľa a kapituly dedinu so všetkými príslušenstvami a úžitkami odovzdajú pani Anne. Ak sa im to však do uvedených termínov nepodarí, budú pokutovaní sumou 50 hrivien, ktoré budú musieť odovzdať pani Anne. Tá mala zase povinnosť dostaviť sa osobne alebo v zastúpení pred Jágerskú kapitulu a nechať spísať dokument pre svojich príbuzných o prepustení majetku Panica.⁵⁸

Z nasledujúcej listiny Jágerskej kapituly z 20. novembra 1337 k tejto záležitosti je zjavné, že určené termíny v spojitosti s dedinou Lekeňa sa podarilo dodržať.⁵⁹ Avšak všetky nečakané povinnosti vo veci Panice a Lekene spôsobili, že došlo k oddialeniu vovedenia do vlastníctva dedín Šomkút a Rozložná, ktoré bolo neustále odročované aj po roku 1337 (najčastejšie preto, že nie všetci zainteresovaní na uskutočnenie daného aktu prišli, pričom neposlali ani svojho zástupcu).⁶⁰ K vovedeniu nakoniec malo dôjsť v polovici novembra 1340. Počas neho však (ako odpovedala krajinskému sudcovi na jeho mandát Vacovská kapitula) vyslovili nesúhlas susední zemepáni: Peter, syn Dezidera z Jelšavy, Mikuláš, syn Dezidera, syn Šimona ako vlastníci Teplice (časť dnešných Gemerských

56 AO XXI, s. 209, č. 366, s. 210, č. 371.

57 Okrem časti s riekou Slaná, na ktorej sa nachádzal mlyn s prázdnu kúriou.

58 AO XXI, s. 263, č. 459.

59 AO XXI, s. 347, č. 612; AO XXI, s. 348, č. 613; AO XXI, s. 348, č. 614. Dedina sa stala sídlom Anny a jej synov, ktorí si od nej odvodzovali aj predikát (*Forgach de Lekenye*). MNL OL DL 58543.

60 AO XXIV s. 255, č. 561.

Teplic), Gregor Sikul, syn Fabiána ako vlastník Mikolčian a Nováčan (dnes dedina Gemerský Sad), ktorí boli predvolaní pred kráľa, a to už na 22. novembra.⁶¹

Daný protest opäť vtiahol do diania synov Alexandra ako ručiteľov pre Bubekovcov a pánov zo Štítnika vo veci Šomkútu a Rozložnej. Tí sa preto ujali vyriešenia konfliktu s protestujúcimi šľachticmi. V popredí stála otázka, prečo uvedení šľachtici bránia vovedeniu. Na to napr. zemepán Teplice odpovedal, že on sa k danému majetku v susedstve sporných majetkov dostal výmenou a vo vlastníctve ho majú brániť pôvodní vlastníci tohto majetku, ktorí preto mali byť k riešeniu tohto konfliktu privolaní.⁶² Zemepán Mikolčian a Nováčan zas protestoval, že k sporným majetkom chcú pripojiť aj časť zeme z jeho majetku, ktorý dostal kráľovskou donáciou. Synovia Alexandra s tým však nesúhlasili a tak započali spor trvajúci ďalších viac ako desať rokov. O jeho priebehu sa dozvedáme z rozsiahlej listiny krajinského sudcu z 12. mája 1351. Je až neuveriteľné, že vlastníctvu časti zeme sa venovala pozornosť minimálne pätnásťkrát, pričom išlo nielen o odročovanie, ale aj o viaceré stretnutia pred sudcom i priamo v teréne. K prieskumom opäť prispela neúčasť niekoho z hlavných aktérov či nedodržanie predloženia listinných dôkazov (napr. výhovorka Gregora Sikula, že listinné doklady má uložené v Sedmohradsku a nevie ich predložiť). Tým, že niekoľkokrát došlo k snahe dokonať vovedenie priamo v teréne, bolo v celej záležitosti zainteresovaných niekoľko desiatok ľudí z kancelárie krajinského sudcu a viacerých hodnoverných miest i z regionálnej šľachty (ako prizvaní sudcovia).⁶³

Okrem sledovania priebehu daného sporu sa Bubekovci v rovnakom období venovali zavŕšeniu sporu o hradné panstvo Krásna Hôrka a krátko na to začal spor o dedičné majetky po bezdetne zomretom Jánovi zo Štítnika. Na počiatku tohto konfliktu bol mandát kráľa Ľudovíta (z apríla 1358), ktorý nariadil dohodu o delbe majetkov po Jánovi za prítomnosti zástupcu kráľa a hodnoverného miesta. Podnetom bola zrejme sťažnosť Bubekovcov, že Peter zo Štítnika si prisvojil po bratovi všetky jeho majetky, pritom niečo z nich malo podľa práva a zvykov patriť aj Bubekovcom ako synovcom Jána (*de iure et de regni consuetudine contingentem et contingere debentem*). Peter však na svojom konaní trval – zdôraznil to na niekoľkých stretnutiach so zástupcom kráľa a kapituly. Poukazoval napr. na *ius fraternalis*, teda na bratské právo a na zvykové právo kráľovstva, ako aj na to, že majetky zdedil zákonne (*iuste et legitime*) a že má na ne nárok, nakoľko ich s Jánom užíval bez rozdelenia (*frater suus carnalis secum in possessionibus indivisim extitisset*). Odmietal však svoje tvrdenie doložiť lis-

61 AO XXIV, s. 305, č. 675; MNL OL DL 3326, 107414.

62 AO XXV, s. 143, č. 303.

63 Rozsudok nakoniec znel v prospech Gregora Sikula. AO V, s. 467, č. 287; AO XXXV, s. 199, č. 236.

tinami, za čím mohol byť fakt, že v roku 1346 si s Jánom majetky podelil,⁶⁴ čo bolo v rozpore s jeho tvrdením. Následne premeškal niekoľko predvolaní pred krajského sudcu, za čo bol aj pokutovaný. Posledná výstraha ho prinútila prísť a spolu s Jurajom Bubekom požiadať o prijatie pokojnej dohody (*ad pacis reformationem*). Tú mali dosiahnuť za pomoci štyroch najatých sudcov, z ktorých každý vybral dvoch.⁶⁵ Za ich prítomnosti, ako aj za prítomnosti zástupcov kráľa a kapituly, napokon došlo k del'be s tým, že sa skúmala hodnota polovice Kamenian, ktorá sa mala rovnať hodnote štvrtiny z Jánových majetkov.⁶⁶ Protesty zo strany ostatných príslušníkov rodu zo Štítnika nenechali na seba dlho čakať. Ich boj o spravodlivú del'bu s vplyvnými príbuznými však bol márný.⁶⁷ Rovnako tomu bolo aj po smrti Petra zo Štítnika v roku 1367, keď páni zo Štítnika počas jedného roka podali vo veci del'by majetkov po Petrovi na svojich príbuzných až desať sťažností. Nakoniec však museli skonštatovať, že podobu del'by, kvôli momentálnej mimoriadnej náklonnosti kráľa k Bubekovcom, nie je možné zmeniť (*propter eorundem proximorum suorum excellentiam qui erga dictum dominum nostrum regem magnis amplexarentur favoribus*).⁶⁸ Potvrďuje sa teda, že na podobu stredovekej súdnej praxe mali zásadný vplyv aj hodnosti, ktoré aktéri sporov zastávali na kráľovskom dvore.

* * *

To, čo sa o súdnej praxi v 14. storočí nedozvedáme z priebehu vlastných súdnych sporov Bubekovcov, dozvedáme sa zo sporov, ktoré sami súdili. Skôr než príslušníci rodu zasadli na tie najvyššie sudcovské pozície, rolu sudcov si vyskúšali postupne na rôznych nižších súdoch. Vôbec prvýkrát takúto situáciu zaznamenávame v roku 1325, keď bol Dominik Buben súčasťou trojice šľachtických sudcov riešiacich spor spišského kastelána Tomáša a synov nebohého Hannusa.⁶⁹ Ďalšie skúsenosti s justíciou nadobúdali postupne aj Dominikovi synovia Štefan a Juraj, ktorí v roku 1346 spoločne dosiahli svoju prvú verejnú hodnosť. Stali sa županmi Hevešskej župy a zároveň najdôležitejšími postavami hevešského vidieckeho súdnictva.⁷⁰ Rovnako ako pri iných sudcoch,

64 AO XXX, s. 54, č. 73; CDA IV, s. 559, č. 337.

65 Juraj Buben priviedol gemerských šľachticov: Štefana, syna Vavrinca z rodu Dobiovcov a Ladislava, syna Mikuláša z Putnoku. AO XLIII, s. 182, č. 373; MNL OL DL 4847.

66 AO XLII, s. 147, č. 363; AO XLII, s. 154, č. 390; CDA VII, s. 141, č. 77; AO XXX, s. 54, č. 73; CDA IV, s. 559, č. 337; AO XLIII, s. 106, č. 208.

67 AO XLIII, s. 183, č. 374; AO XLIII, s. 189, č. 379.

68 MNL OL DL 5599; AO LI, s. 98, č. 117, s. 105, č. 126, s. 106, č. 129, s. 113, č. 146, s. 116, č. 152, s. 140, č. 195, s. 232, č. 351, s. 330, č. 543, s. 381, č. 649, s. 405, č. 702.

69 AO IX, s. 188, č. 332.

70 Hodnosť župana totiž okrem správcovskej funkcie v sebe zahŕňala aj sudcovské právomoci nad obyvateľmi príslušnej župy, samozrejme len v tom prípade, ak neboli vyňatí spod súd-

aj v tomto prípade, najmä vzhľadom na ďalšie povinnosti županov a na množstvo sporov, mali župani pri súdení v prípade potreby svojich zástupcov, najčastejšie podžupanov, ako aj stálych pomocníkov – slúžnych a prísediacich z radov miestnej nižšej šľachty.

Už začiatkom roka 1346 sledujeme Štefana a Juraja na hevešskom župnom zhromaždení, kde viedli súd za prítomnosti štyroch slúžnych v dnes maďarskej obci Kompolt.⁷¹ Do agendy županov patrilo aj vykonávanie rozsudkov iných súdov, ak sa týkali územia v ich župe, či prešetrovanie sťažností, ktoré im boli predložené. Toto sledujeme v roku 1347 v listinách, ktoré Juraj so Štefanom vydali v dedine Verpelét, kde sa v období stredoveku najčastejšie konali hevešské župné zhromaždenia.⁷² Z obdobia, keď bratia spoločne zastávali hodnosť liptovského župana (1350 – 1360), nemáme žiadne doklady o ich tamojšej sudcovskej činnosti.

Z uvedeného možno konštatovať, že najskôr nadobúdali pomerne slabé skúsenosti so súdnictvom, ktoré neskôr vystriedalo intenzívne podieľanie sa na sudcovskej moci v celom kráľovstve. Juraj sa stal taverníkom kráľovnej (1359 – 1390) a súčasne vykonával aj hodnosť liptovského, turčianskeho a gemerského župana.⁷³ Ako taverník kráľovnej riešil spory, ktoré sa vyskytli na jej majetkoch, čiže spory mešťanov, hostí či poddaných, alebo aj šľachty, ak sa dostala do sporu s niekým z poddaných kráľovnej. Dokonca sa stávalo, že na žiadosť kráľovnej sám vycestoval za sporiacimi sa stranami a na mieste, spolu s notárom kráľovskej kúrie a inými ľuďmi kráľovnej, osobne podal rozhodnutie vo veci a nechal ho tam aj spísať.⁷⁴ Jeho sudcovská činnosť bola pestrá, avšak menej intenzívna než sudcovská činnosť palatína či krajinského sudcu. Keď sa v roku 1372 stal aj gemerským županom, často ho stretávame na súdnych zasadnutiach Gemerskej župy. Väčšinou ho tu však v jeho sudcovskej úlohe (kvôli povinnostiam v službách kráľovnej) zastupoval jeho zástupca, gemerský podžupan.

Inak to bolo v prípade jeho brata Mikuláša, ktorý stál v rokoch 1361 až 1372 na čele Sabolčskej župy. V prameňoch sa s ním stretávame najmä v súvislosti

nej jurisdikcie župana. Do vecnej pôsobnosti župných súdov patrili krádeže, lúpeže, peňažné a desiatkové spory (ak hodnota sporu nepresiahla 100 zlatých), neskôr aj neoprávnené okupovanie pozemkov, zálohovanie pozemkov, obvenenia a zásnubné dary. ŠVECOVÁ a GÁBRIŠ. *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku*. Plzeň 2009, s. 102.

71 AO XXX, s. 153, č. 236. V tom istom roku boli Juraj so Štefanom zvolení za civilných sudcov aj v prípade istého zločinu, ktorý medzi sebou riešili šľachtici z Malachu v Gemerskej župe. Išlo o zabitie počas nariadeného súboja konaného pred palatínom. AO XXX, s. 435, č. 793.

72 AO XXXI, s. 240, č. 429, s. 513, č. 1000.

73 ENGEL. *Magyarország világi archontológiája*, I. Bárók, Királynéi tarnókmester, Bebek György.

74 MNL OL DL 51933; AO XLVI, s. 131, č. 232.

s vedením župných zhromaždení (najčastejšie v dnešnom meste Nagykálló), so súdením a vynášaním rozsudkov v rozličných veciach šľachtických i poddanských obyvateľov župy.⁷⁵ Aj do rúk Dominika Bubeka boli zverené sudcovské právomoci najmä v čase, keď bol vikárom ostrihomského arcibiskupa (1352 – 1356). Z jeho agendy vidíme, že do jeho sudcovských kompetencií nepatrili len spory cirkevných osôb či spory týkajúce sa cirkevných majetkov, ale aj záležitosti žien a manželov, vrátane osobných záležitostí vdov a sirôt. Riešením týchto záležitostí poveroval archidiakonov a ich zástupcov, ktorým mali pri vyšetrovaní pomáhať aj vybraní kňazi.⁷⁶

Azda najúspešnejšiu kariéru v oblasti justície dosiahol spomedzi štyroch bratov Štefan, ktorý sa v roku 1360 stal krajinským sudcom. V skúmanom období tento hodnosťár disponoval všeobecnou súdnou právomocou, ktorá platila na celom území kráľovstva, avšak bola viazaná na vykonávanie najmä v priestoroch kráľovského dvora.⁷⁷ Až na niekoľko výnimiek sú listiny Štefana ako krajinského sudcu datované vo Vyšehrade. Vôbec prvýkrát ho mimo panovníkovho sídla stretávame 20. augusta 1362, a to v Trenčíne.⁷⁸ Dňa 22. októbra v tom istom roku dával listinu pod boršodským hradom Szendrő. Nechal v nej spísať udalosť, ktorá sa mala odohrať len deň predtým (neďaleko Diósgyőru), a to zadržanie istého šľachtica za vraždu. V listine zároveň sledujeme priebeh súdneho procesu pred Štefanom, v ktorom sa obvinený cítil nevinný. Krajinský sudca preto vyzval žalobcov nech doložia vinu obžalovaného nejakou listinou. Vzhľadom na to, že títo nedokázali predložiť požadované doklady, Štefan Bubeck spolu so spolusudcami z radov šľachty nariadili, aby obžalovaný zložil prisahu pred Jágerskou kapitulou spolu s 25 šľachticmi, že nie je vrahom a že je nevinný.⁷⁹

Z lokalít, v ktorých sa tieto udalosti odohrávali – teda z majetkov kráľovnej – sa môžeme domnievať, že za poverením zveriť tento prípad krajinskému sudcovi stála samotná kráľovná, ktorej patrila aj hrad Diósgyőr. Otázny je však dôvod, prečo sa v danom regióne Štefan práve nachádzal a porušil tak svoje dlhodobé úradovanie vo Vyšehrade. Vysvetlením by mohla byť návšteva sídla

75 AO XLVII, s. 313, č. 545, s. 315, č. 550.

76 Napríklad AO XXXVI, s. 81, č. 198.

77 ŠVECOVÁ a GÁBRIŠ, *Dejiny štátu*, s. 96. K sudcovskej činnosti krajinského sudcu v 14. storočí pozri tiež BERTÉNYI. *Az országbírói intézmény története a XIV. században*. Budapest 1976, 291 s.

78 AO XLVI, s. 207 č. 394.

79 Počet spoluprisahajúcich závisel od závažnosti obvinenia. ENGEL, *Le règlement des conflits*, s. 309. Zo spomínanej vraždy boli nakoniec obvinení pôvodní žalobcovia, a to preto, že vinu pôvodného obvineného nevedeli dokázať. MNL OL DL 41512; AO XLVI, s. 305, č. 579. Viac o prisahách v stredovekom súdnictve: BÉLI. *Az eskütétel sajátos módjai a középkori Magyar-országon*. In *Jogtörténelmi szemle*. Különszám 2007, s. 120-130.

jeho rodu Plešivca, kde ho zaznamenávame o necelý mesiac neskôr, a to 17. novembra. Plešivec sa nachádza len niekoľko kilometrov od spomínaných boršodských lokalít. Je preto možné, že posúdenie dolapenia údajného vraha v čase, keď regiónom prechádzal jeden z najvyšších sudcov kráľovstva, ponúklo príležitosť predložiť danú záležitosť priamo pred neho. Zdá sa, že ani v čase návštevy rodiny Štefan nemohol poľaviť vo svojich povinnostiach. Potvrďuje to aj listina vydaná v samotnom Plešivci, kde riešil podobné obvinenie ako v Szendrő, vznesené vdovou pre vraždu jej manžela (zo šľachtického rodu z Teresztenye).⁸⁰ Úradovanie v rodnom sídle zaznamenávame následne už len raz, a to vo februári 1365. Aj táto listina sa týka záležitostí miestnej šľachty, tentokrát z neďalekého Skerešova.⁸¹ Dôvody Štefanovej prítomnosti v rodovom sídle nepoznáme. Naopak, dôvody jeho prítomnosti v dedine Jásd vo Vesprímskej župe koncom júla 1364 môžeme vydedukovať z itinerára kráľa Ľudovíta Veľkého, ktorý sa v tom istom čase nachádzal neďaleko, na hrade či v podhradí Gerencsértvár, kde pobýval počas poľovačky.⁸² Je teda možné, že Štefan bol v jeho sprievode a počas obľúbenej zábavy stredovekých pánov, resp. po ceste z alebo do Vyšehrada si neustále plnil aj svoje sudcovské povinnosti.⁸³ Rovnako tomu bolo aj v čase účasti na vojenskej výprave. Vďaka listine, ktorú Štefan vydal v meste Vidin v dnešnom Bulharsku v polovici júna 1365 vidíme, že sa zúčastnil vôbec prvej výpravy uhorského panovníka proti Osmanskej ríši.⁸⁴ Uvedenou listinou potvrdil dohodu o spoločných majetkoch pánov zo Sečian, ku ktorej sa dopracovali za pomoci externých sudcov.

Ako vidíme, Štefan sa stal zo dňa na deň jedným z najvyšších sudcov kráľovstva, v čase neprítomnosti či zaneprázdnenosti kráľa a palatína dokonca aj ich zástupcom v súdnictve. Boli mu predkladané najmä majetkové (dedičné) spory šľachty, ktoré bolo potrebné rozhodnúť na základe kráľovských privilégií, či akékoľvek spory (najmä šľachty a cirkvi), ktoré nemohli alebo nechceli riešiť nižšie či iné súdy.⁸⁵ Aj z množstva zachovaných listín Štefana ako krajinského sudcu

80 AO XLVI, s. 287, č. 535.

81 AO XLIX, s. 69, č. 104, s. 86, č. 143.

82 AO XLVIII, s. 305, č. 581, 583, s. 306, č. 584, s. 307, č. 587, s. 308, č. 589.

83 Konkrétne vydal v Jásde pokutový list. AO XLVIII, s. 308, č. 589.

84 Jej dôvodom boli počiatkové snahy Osmanov ovládnuť Balkán a dostať pod svoj vplyv niekdajšie bulharské cárstvo, na ktoré si robil nároky aj uhorský panovník. Ten reagoval dobytím Vidinu začiatkom júna a založením bulharského banátu. SZAKÁLY. Phases in Turco-Hungarian warfare before the battle of Mohács (1365–1526). In *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1979, vol. 33, no. 1, s. 68–70; AO XLIX, s. 161, č. 299; MNL OL DL 41621.

85 BIDOVSKEÝ, *Orgány stredovekého súdnictva*, 104–106; ŠVECOVÁ a GÁBRIŠ, *Dejiny štátu*, s. 96.

a najmä z množstva sporov, ktoré boli pred ním riešené, je vidieť, že túto hodnotu zastával v čase, keď predstavovala významný mocenský nástroj a šľachta mala v obľube riešiť svoje spory skôr pred ním na kráľovskom dvore ako pred palatínom niekde na poli počas palatínálnej kongregácie.⁸⁶ Okrem spomínaných prevládajúcich majetkových sporov patrilo do náplne práce jeho súdu aj odročovanie sporov na žiadosť kráľa alebo kráľovnej,⁸⁷ ako aj konflikty spojené s násilným a nezákonným konaním.⁸⁸ Časté bolo udeľovanie pokút za nedostavenie sa pred jeho súd v dohodnutý termín. Zo zachovaných listín sa ukazuje, že Štefan, na rozdiel od iných dvorských sudcov, praktizoval pomerne dlhú čakaciu dobu, častokrát až 22 dní.

Samotná intenzita sporov, ktoré mali byť pred Štefana predkladané a ním následne riešené,⁸⁹ napovedá, že musel mať viacerých pomocníkov a zástupcov. Súčasťou jeho úradovania bolo radenie sa so spolusudcami. Sám vo viacerých listinách pripomína, že daný podnet na prešetrenie mu bol predložený počas súdneho zasadnutia, ktoré viedol spolu s barónmi a šľachticmi kráľovstva (*unacum baronibus regnique nobilibus tribunal iudiciale sedentibus, causalesque processus quorumlibet, coram nobis litigancium, in statera equitatis dimicantibus*). Pri rozhodovaní sa teda opieral o súhlas najvýznamnejších príslušníkov šľachty, ktorí tvorili jeho sudcovskú radu. Najčastejšie boli jej členmi palatín, palatínov zástupca a palatínov protonotár. V prameňoch sa často stretávame aj s jeho protonotárom (*prothonotarius magnifici viri comitis Bubeek, iudicis curiae*),⁹⁰ dôležitým členom jeho kancelárie, ktorý stál na jej čele a dohliadal na vyhotovovanie Štefanových listín. Protonotári ako znalci práva boli dôležitými radcami svojich sudcovských nadriadených, ktorí spravidla nemali právnické vzdelanie. Neprekvapuje preto, že postupne sa stávali sudcami menej dôležitých súdnych vecí, vydávali predvolávacie, facionálne a iné sudcovské príkazy.⁹¹ Je pravdepodobné, že pri takej intenzívnej sudcovskej činnosti poveroval aj Štefan Bubeek menej závažnými súdnymi záležitosťami svojho protonotára. Potvrdzovalo by to aj spomínané riešenie súdnej veci v Trenčíne, keďže v ten istý deň mal Štefan Bubeek

86 V roku 1360 príslušníci rodu Héderváριοvcov, ktorí viedli spor s mestom Bratislava v jednej z listín Bratislavskej kapituly spomínajú jeho riešenie priamo pred mocným komesom Štefanom Bubeekom (*ad presentiam potentis viri comitis Stephani dicti Bebeg*). MNL OL Diplomantikai Fényképgyűjtemény (DF) 238786.

87 AO XLIV, s. 92, č. 165.

88 V roku 1360 napr. riešil násilné obsadenie šľachtickej kúrie, neoprávnené spasenie cudzích pastvín či silou vynútené privlastnenie si majetkov. AO XLIV, s. 159, č. 302.

89 Boli napríklad dni, keď jeho kancelária vydala v jeden deň až jedenásť listín. AO XLIX, s. 258-263.

90 MNL OL DL 5366.

91 BIDOVSKEÝ, *Orgány stredovekého súdnictva*, s. 108-109.

byť aj vo Vyšehrade a vydať tam pokutový list istému šľachticovi.⁹² Vzhľadom na to, že v Trenčíne krajinský sudca riešil záležitosti kráľovských majetkov, je pravdepodobné, že za vydaním pokutového listu v ten istý deň vo Vyšehrade stál jeho protonotár.⁹³

Zdá sa, že počas celého obdobia Štefanovho krajinského sudcovstva mal stále toho istého protonotára. Bol ním Štefan, syn Chernela (*Chernely*).⁹⁴ Okrem neho sa stretávame v prameňoch aj s priamym zástupcom Štefana Bubeka. V roku 1360 to bol Juraj z Rohmanu (*Georgio de Rohman viceiudice*), v rokoch 1364 – 1366 Ladislav, syn Ugrina (*vice comes viri magnifici comitis Stephani Bubeek*). Posledne menovaného nachádzame aj ako vydavateľa listiny v Starom Budíne.⁹⁵ Vydávanie Štefanových listín mali na starosti aj notári jeho kancelárie. Jeden z nich, Lukáš Literát, sa spomína v októbri 1364. Na základe jeho žiadosti kráľ potvrdil staršiu listinu Varadínskeho konventu.⁹⁶

Do okruhu ľudí krajinského sudcu patrili aj vyberači pokút, ktoré on počas súdnych konaní z rôznych dôvodov uvalil a nechal zapísať do registra pokút. Týchto vyberačov máme zachytených v prameňoch najmä v roku 1364. Z uvedených dokladov je zrejmé, že krajinský sudca mal svojich vyberačov pokút priamo v jednotlivých župách. V lete 1364 ním bol napríklad magister Šimon zvaný Madar, syn Petra z Malachu, ktorý sa vyslovene spomína ako vyberač pokút krajinského sudcu v Sabolčskej župe. V tom istom čase máme zachyteného vyberača pokút krajinského sudcu aj v Zalianskej župe. Bol ním magister Pavol, syn Dormana z Rajčan v Nitrianskej župe. V auguste a septembri 1364 zaznamenávame ako vyberača pokút v službách krajinského sudcu Štefana Bubeka jeho vlastného príbuzného Ondreja Forgáča (syn Štefanovej tety). Podľa miesta vydania jeho listín, v abovskej dedine Garadna, sa môžeme domnievať, že práve tento región bol miestom jeho pôsobenia. V Liptovskej župe zrejme pôsobil ďalší zo Štefanových vyberačov pokút Dominik, syn Ota, u ktorého máme zachyteného aj jeho pomocníka (*famulus*), Petra, syna Marka.⁹⁷ Listiny, ktoré

92 AO XLVI, s. 206, č. 393.

93 Podobná situácia nastala aj v prípade pôsobenia pod spomínaným hradom Szendrő 22. októbra 1362, keď ešte deň predtým, ako vyplýva z jeho listiny, bol vo Vyšehrade. AO XLVI, s. 266, č. 494. Z charakteru oboch listín sa zdá pravdepodobnejšie, že svojho zástupcu poveril skôr záležitosťou vo Vyšehrade, a to rekapituláciou majetkového sporu Šóšovcov zo Solivaru so záverečným rozhodnutím.

94 AO XLIV, s. 613, č. 1147; AO XLVII, s. 178, č. 304; AO XLIX, s. 219, č. 433; AO LII, s. 41, č. 43.

95 KUMOROVITZ, ed. *Veszprémi regeszták (1301 – 1387)*. Budapest 1953, s. 215, č. 545; MNL OL DL 66166.

96 AO XLVIII, s. 427, č. 875.

97 AO XLVIII, s. 265, č. 497, s. 298, č. 565, s. 341, č. 665, s. 352, č. 698, s. 423, č. 865, s. 529, č. 280; AO LII, s. 25, č. 23, s. 262, č. 486; MNL OL DF 259253.

zachytávajú týchto vyberačov pokút sa týkajú potvrdenia o zaplatení pokút, ale často sú to aj potvrdenia o odpustení ich platby, veľakrát na osobnú žiadosť niekoho z ich blízkych, priamo u krajinského sudcu. Vydavateľmi týchto potvrdení boli buď priamo vyberači daní, ktorí dané potvrdenia vydali priamo v príslušnej župe, alebo (zrejme, keď nemali k dispozícii pisára) zástupcovia príslušnej župy. Z prameňov sa tiež dozvedáme, že dané potvrdenia následne na pokutu odsúdení šľachtici mali osobne predložiť krajinskému sudcovi vo Vyšehrade v stanovenom termíne.⁹⁸

* * *

Výsledkom daného exkurzu do výskumu rodu Bubekovcov v 14. storočí, v spojitosti so súdnou praxou a uplatňovaním práva, je poznanie mnohých doplňujúcich skutočností nielen z hľadiska genealógie rodu, ale aj z dejín súdnej praxe. Potvrdilo sa, že jednotliví príslušníci rodu mali neustály kontakt s právom a súdnictvom v rôznych podobách takmer na dennej báze. Podľa počtu a obsahu zachovaných prameňov je tiež zrejmé, že príslušníci rodu museli mať permanentne na zreteli riešenie nejakého právneho sporu alebo prinajmenšom predchádzať jeho vzniku. Ak aj nejaký spor, čo i len o vlastníctvo menšej zeme, napokon vypukol, stávalo sa, že prebiehal v početných a rozmanitých fázach, za angažovania sa mnohých ľudí z rôznych vrstiev šľachty a s rôznymi úlohami v súdnom procese. Prihliadajúc na finančnú náročnosť viesť v danom období dlhotrvajúce spory nám táto skutočnosť nepriamo potvrdzuje dobré finančné zabezpečenie Bubekovcov, a to ešte aj pred vstupom do vyšších hodností na kráľovskom dvore.

Okrem financií bola na vedenie sporu potrebná aj dobrá príprava na samotný súdny proces, predovšetkým poznanie rodového archívu a listín zaručujúcich potrebné vlastnícke práva. Rovnako dôležitá bola voľba právnych zástupcov, ktorí sa v danom spore a rodových pomeroch museli dobre orientovať, aby dokázali svojho pána zastupovať aj priamo na súde počas súdneho procesu (nielen napr. pri podávaní sťažnosti, ktorú si mohli pripraviť). V prípade Bubekovcov sme v danom období zaznamenali minimálne dvoch stálych právnych zástupcov (Pavol Potruh a Ondrej, vnuk Barakuna). Aj z tohto je vidieť, že na väčšine procesných úkonov sa príslušníci rodu zúčastňovali osobne, resp. súdržnosť medzi súrodencami sa preukázala aj vo vzájomnom zastupovaní sa (s poverujúcimi listinami) pred sudcom či jeho zástupcami v teréne. Vedenie akéhokoľvek sporu pred jedným z najvyšších sudcov kráľovstva si tiež vyžadovalo časté cestovanie, predovšetkým do sídla sudcu, najmä do Vyšehradu, alebo za palatínom, kdekoľ-

98 AO LII, s. 25, č. 23.

vek momentálne viedol palatinálnu kongregáciu. Často sa cestovalo na miesta vyšetrovania a miesta, kde prebiehala metácia či zisťovanie hodnoty sporného majetku. Niekoľkokrát sme tiež zaznamenali, že do terénu kvôli vyhodnoteniu daného majetku cestovali aj viacerí zástupcovia kráľa a hodnoverného miesta naraz, ako aj sudcovia, ktorých si zvolili obe sporné strany.

Šľachtici nepochybne dobre poznali cesty do hodnoverných miest, kde chodievali podávať svoje sťažnosti alebo už spísanú sťažnosť s nariadením na prešetrovanie od sudcu. Po vyšetrovaní tam chodievali spísovať jeho priebeh, prípadne posudzovali svoj spor za pomoci zvolených sudcov. V prípade nariadenej prísahy ju tam chodili vykonať (najmä v prípade podozrenia z trestného činu). Z radov príslušnej generácie skúmaného rodu najčastejšie za spravodlivosťou cestoval Štefan, ktorý sa sám neskôr stal krajinským sudcom. Aj ostatní príslušníci rodu postupne zastávali významné hodnosti so súdnou právomocou, pričom badáme, že v danom čase jednak nastal útlm vo vzniku nových majetkovo-právnych sporov vnútri rodu či v riešení prebiehajúcich sporov, a to nielen v dôsledku zaneprázdnenosti členov rodu, ale aj z obavy ich protivníkov popasovať sa v súdnom procese s vplyvnými hodnostármi, ktorí boli blízki kráľovi.

O autorovi / About the author

Doc. Mgr. Monika Tihányiová, PhD.

Katedra histórie, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Hornopotočná 23, 918 43 Trnava

Slovenská republika

e-mail: monika.tihanyiova@truni.sk

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

MNL OL DL – Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár, Budapest

MNL OL DF – Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképtárolás, Budapest

Edície prameňov a publikované pramene/Source editions and Published editions

- KRISTÓ, Gyula; BLAZOVICH, László ; GÉCZI, Lajos; ALMÁSI, Tibor; TÓTH, Ildikó; MAKK, Ferenc; PITI, Ferenc; SEBŐK, Ferenc; TEISZLER, Éva; B. HALÁSZ, Éva; RÁBAI, Krisztina a ÉRSZEGI, Geisa, eds. *Anjou-kori Oklevéltár I. – LIII.* Budapest; Szeged 1990 – 2024.
- KUMOROVITZ, L. Beránt, ed. *Veszprémi regeszták (1301 – 1387).* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953.
- KNAUZ, Nándor, ed. *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis III.* Budapest: A. Horák, 1924.
- MARSINA, Richard, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II.* Bratislava: Veda, 1987.
- NAGY, Imre, ed. *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis (Anjoukori okmánytár) I. – VII.* Budapest: A M. Tud. Akadémia könyvkiadó-hivatala, 1878 – 1891, 1920.
- SEDLÁK, Vincent, ed. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae I. – II.* Bratislava: Veda, 1980, 1987.
- WENZEL, Gusztáv, ed. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus (Árpád-kori új okmánytár) XII.* Pest: A magyar tudományos akadémia történelmi bizottsága, 1874.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

- BÉLI, Gábor. Az eskütétel sajátos módjai a középkori Magyarországon. In MEZEY, Barna, ed. *A szimbólumok üzenete. A jogi kultúra jelképei: eljárások, szokások, formák és tárgyak.* (ELTE Jogi Kari Tudomány 14.) Budapest: ELTE Eötvös kiadó, 2011, s. 67-86.
- BERTÉNYI, Iván. *Az országbírói intézmény története a XIV. században.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976.
- ENGEL, Pál. *Magyarország világi archontológiája 1301 – 1457, I. – II.* Budapest 2001 (CD verzia, Arcanum Adatbázis, bez stránkovania).
- TIHÁNYIOVÁ, Monika. *Bubekovci z Plešivca. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení.* Rožňava: O. z. Georgius Bubek, 2017.
- TIHÁNYIOVÁ, Monika. *Páni zo Štítnika. Putovanie kultúrnymi a hospodárskymi dejinami horného Gemera.* Rožňava: O. z. Georgius Bubek, 2019.
- SKALSKÁ, Monika. *Jelšava a Jelšavské panstvo v stredoveku. K osídleniu severného Gemera.* Martin: Matica slovenská, 2009.
- ŠVECOVÁ, Adriana a GÁBRIŠ, Tomáš. *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku.* Plzeň: Aleš Čenek, 2009.
- WENZEL, Gusztáv, ed. *Magyarország bányászatának kritikai története.* Budapest: A M. Tud. Akadémia könyvkiadó-hivatala, 1880.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- BIDOVSKÝ, Eugen. Orgány stredovekého súdnictva v Uhorsku 1000 – 1526. In *Slovenská archivistika*, 1973, roč. 8, č. 2, s. 92-116.
- ENGEL, Pál. Le règlement des conflits dans la Hongrie médiévale. In *Le règlement des conflits au moyen âge.* Paris: Publications de la Sorbonne, 2001, s. 305-315.
- HÄNDEL, Béla. A tehervállalás középkori jogrendünkben. In *Századok*, 1944, 78 roč., č. 7-9, s. 372-418.
- HORVÁTH, Sándor. Még egyszer a gróf Széchényieknek a Zách-nemzetségből való származásáról. In *Századok*, 1912, roč. 46, č. 9, s. 690-713.
- LABANC, Peter. ... Qui demum ad nos reversi nobis concorditer retulerunt. Niekoľko poznámok o spôsobe získavania informácií v právnych konaniach v 13. a 14. storočí. In HLAVAČKOVÁ,

- Míram, ed. *Od symbolu k slovu. Podoby stredovekej komunikácie*. Bratislava: Veda, 2016, s. 143-160.
- LÁSZLOOVÁ, Henrieta. Hodnoverné miesta na Slovensku. In *Ars notaria*, 1999, č. 4, s. 9-19.
- NOVÁK, Jozef. Residentia exercitus regis, špeciálny spôsob datovania v Uhorsku. In *Historické štúdie*, 1955, č. 1, s. 205-234.
- PITI, Ferenc. Királyi hadoszlások Károly Róbert uralkodása idején. In *Hadtörténelmi Közlemények*, 2016, roč. 129, č. 2, s. 381-392.
- PRACU, Eszter. Halálbüntetés a középkorban és a korai újkorban. In *Eruditio – Educatio*, 2023, roč. 17, č. 2, s. 81-91.
- SEGEŠ, Vladimír. Velezrada v uhorskom stredovekom práve. TAUCHEN, Jaromír, ed. *Protistátní trestné činy včera a dnes*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 34-43.
- SZAKÁLY, Ferenc. Phases in Turco-Hungarian warfare before the battle of Mohács (1365-1526). In *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1979, vol. 33, no. 1, s. 65-111.
- SZŐCS, Tibor. Az Arpád-kori birtokperek és a földeskü. In ZSOLDOS, Arpád, ed. *Bírotok és birtoklás a középkori Magyarországon. Székesfehérvár: Városi levéltár és kutatóintézet*, 2020, s. 37-72.
- TIHÁNYIOVÁ, Monika. Traces of Medieval Law in the History of the Castles of the Kingdom of Hungary (on the Example of Krásna Hôrka Castle in the First Half of the 14th Century) In *Castellologica bohémica*, 2024, v tlači.